

”När?” och ”till vad?”

En studie av Stephens-samlingen på Växjö
Stadsbibliotek

Torsten Persson

Institutionen för
pedagogik
Växjö universitet
Handledare: Boel Lindberg
Bihandledare: Magnus Gustafsson
C-uppsats
Ht 2005

Abstrakt

År 2005 gjordes ett uppmärksammat fynd på Växjö Stadsbibliotek. Det består av fyra arkivkapslar fyllda med folkloristiskt material – ballader, visor, sagor, rim och ramsor, beskrivningar av danslekar, legender, sägner etc. Samlingen har döpts till *Växjö Stadsbiblioteks Stephens-samling* (VSS) efter den förmodat huvudansvarige för samlingens tillkomst.

Samlingens existens har tidigare varit helt okänd. Materialet är synnerligen omfattande och består av långt över 1000 dokument i form av visor och ballader etc. Mängden har gjort det omöjligt att redan nu göra en noggrann beskrivning av innehållet, varför uppsatsen inskränker sig till en översiktlig beskrivning av de olika kapslarnas innehåll, med några nedslag på särskilt intressanta dokument.

Samlingen som sådan öppnar för en rad frågor, av vilka två huvudfrågor lyfts fram:

när sammanställdes samlingen?
vad var syftet med den?

Studien resulterar i troliga svar på de två huvudfrågorna. Samlingen består av en ursprunglig kärnsamling, sammanställd av George Stephens och påbyggd efterhand av andra. Kärnsamlingen sammanställdes troligen under åren 1841-1850 och var då Stephens' privata. Det förmodade syftet med materialet var att välja ut det som skulle utgöra innehållet i fortsättningen på Stephens' och Hyltén-Cavallius' planerade *Svenska Folkvisor*.

Namnen George Stephens och Gunnar Olof Hyltén-Cavallius är centrala i sammanhanget, och i synnerhet den förre pekas ut som den som står för huvudarbetet vid samlingens tillkomst. De båda, som var livslånga vänner och framstående forskare, ges en beskrivning och karaktäristik,

Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion runt dels fynden i samlingen och dels av de slutsatser som dragits och argumenterats för.

Förkortningar som används i uppsatsen

DgF	Danmarks gamle Folkeviser
KB	Kungliga Biblioteket
SMB	Sveriges Medeltida Ballader
Vs 3-4	Vissamlingar på KB
VSS	Växjö Stadsbiblioteks Stephenssamling

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte och problemformulering.....	5
Materialinsamling och metod.....	6
Typ av källor.....	6
Litteratur med anknytning till Stephens-samlingen.....	8
George Stephens och Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.....	8
Tidigare forskning.....	9
Uppsatsens disposition.....	9
1. Frågor runt Stephens-samlingen.....	11
1.1 George Stephens.....	11
1.2 Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.....	12
2. Var kommer samlingen ifrån?.....	14
2.1 Stockholm och Köpenhamn.....	14
2.2 Biblioteket på Huseby.....	14
2.3 Växjö.....	16
2.4 När kom samlingen till Växjö?.....	17
2.5 Några slutsatser.....	18
3. Vad innehåller Stephens-samlingen?.....	19
3.1 Frågor kring samlingen.....	19
3.2 Kapslarna.....	21
3.2.1 Kapsel 1.....	21
3.2.2 Kapsel 2.....	21
3.2.3 Kapsel 3.....	23
3.2.4 Kapsel 4.....	24
3.2.5 Avskrifter och urklipp.....	27
3.2.6 Numrering, ”tryckt” och ”begagnat”.....	29
3.2.7 Ballad-visa-folkvisa.....	30
3.2.8 Balladsamlingen.....	31
4. De två huvudfrågorna.....	33
4.1 När sammanställdes samlingen?.....	33
4.2 Uppgifterna i Svensk Balladtradition.....	35
4.3 Vs 4 och Stephens-samlingen.....	36
4.4 Hur ballad- och vissamlingen tillkom.....	37
4.5 Den kulturella miljön för folkvisesamlandet.....	38
4.6. Vad skulle Stephens-samlingen användas till?.....	39
4.6.1 Hypotes I. George Stephens samlade.....	39
4.6.2 Hypotes IIa. Stephens hade England i tankarna.....	40
4.6.3 Hypotes IIb. Stephens hade en utgåva av ballader landskapsvis i tankarna.....	41
4.6.4 Hypotes III. Balladsamlingen var avsedd att bli fortsättningen på <i>Svenska folkvisor</i>	41
4.6.5 Hypotes IV Stephens-samlingen är <i>både-och</i>	43
4.7 Stephens och Grundtvig.....	43
4.8 Svaren på frågorna.....	43
5. Slutdiskussion.....	45
Källor.....	47

_Toc126051219

Inledning

Ett omfattande fynd bestående av långt över 1000 dokument, förvarade i ett internt cirkulationskuvert och tre arkivkapslar gjordes på Växjö Stadsbibliotek år 2005. Innehållet bestod av folkloristiskt material – ballader, visor, sagor, rim och ramsor, beskrivningar av danslekar, legender, sägner etc.

Samlingens existens har tidigare varit helt okänd och fyndet har givetvis skapat förväntningar i forskarkretsar att finna tidigare okända visor och ballader, eller okända varianter av redan kända. Inte helt oväntat uppstår frågor om t.ex. varifrån samlingen kommer, vem som sammanställt den och vad den skulle användas till. En icke återfunnen PM från en boktryckare i Örebro visar sig därvid spela en nyckelroll och anledningen får sin förklaring.

Omfattningen av materialet har gjort det omöjligt att redan nu göra en noggrann beskrivning av innehållet. Uppsatsen begränsas därför till en översiktlig beskrivning av de olika kapslarnas innehåll, med några nedslag på särskilt intressanta dokument.

Innehållet i de fyra kapslarna beskrivs i uppsatsen och några egendomligheter lyfts fram. Namnet Eric Eilert, stadsbibliotekarie i Växjö och hängiven Smålandsforskare, introduceras därvid och han visar sig spela en viktig roll i sammanhanget.

Förhoppningarna att finna tidigare okänt material får ett svar i uppsatsen, även om förhoppningarna efterhand tonats ner.

Namnen George Stephens och Gunnar Olof Hyllén-Cavallius är centrala i sammanhanget, De båda, som var livslånga vänner och framstående forskare, ges en beskrivning och karaktäristik.

Bristen på litteratur eller primärkällor i form av brev, dagböcker etc. lämnar fältet öppet för spekulationer om vad syftet med samlingen var. Ett antal hypoteser formuleras, diskuteras och vägs och avfärdas, tills slutligen en huvudhypotes återstår.

Emellertid öppnar mängden och diversifieringen av materialet upp för hypoteser om vad det material som inte består av visor och ballader skulle användas till. Paralleller dras med innehållet i tidigare utgåvor, som Afzelius' och Arwidssons, vilka trots titlarna på utgåvorna *Svenska Folkvisor* resp. *Svenska fornsånger* innehåller mycket material vid sidan av ballader och visor.

Syfte och problemformulering

När en tidigare okänd samling som den i Växjö plötsligt dyker upp, formuleras ett antal frågor inom forskarvärlden. Några av dem är

- vem har sammanställt, dvs. samlat innehållet?
- var kommer samlingen ifrån?
- vad innehåller den?
- när sammanställdes innehållet?
- vad var syftet med samlingen?
-

Samtliga frågor kommer att belysas i uppsatsen, vars huvudsyfte är att närmre granska det ovan beskrivna fyndet som har direkt koppling till Huseby herrgård. George Stephens, mannen som förmodas stå bakom samlingen, flyttade runt 1870 dit sin mycket stora samling av böcker, manuskript, forntidsföremål, antikviteter från olika världsdelar etc. från bostaden i Köpenhamn.

Samlingen har fått namnet *Växjö Stadsbiblioteks Stephens-samling (VSS)* eftersom det var där den påträffades. I fortsättningen avkortas namnet till *Stephens-samlingen*. Fyndet är ovanligt på många sätt, liksom omfattningen av det. Det funna materialet låg inte från början i fyra kapslar. Först fann man nämligen ett internt cirkulationskuvert och två kapslar, och ett halvår senare en tredje arkivkapsel, alla fyllda med dokument, oftast med Stephens' handstil. Innehållet bestod, som tidigare nämnts, av avskrifter och uppteckningar av ballader, visor, dikter, barnramsor, sagor, fabler, lekar, etc., bitvis ordnade, bitvis helt oordnade – felvända, upp och ner etc. Vidare innehöll samlingen urklipp ur tidningsartiklar och böcker, uppklistrade på papper. Några av dem var stora, andra små och närmast som remsor. En del var numrerade och andra var avskrifter av redan utgivna folkvisesamlingar, och dessutom avskrifter ur medeltida visböcker. De flesta av balladerna var kända men bland dem fanns någon man inte träffat på förr. Utöver de handskrivna texterna fanns melodiuppteckningar – en del primitiva, på handlinjerade notpapper och mödosamt nedplittade, andra skrivna med den drivne notskrivarens flyhänta stil.

Ett detaljerat analysarbete av den stora samlingen kommer att ta tid, mycket tid. Uppsatsen syftar därför till att endast ge en översiktlig bild av innehållet. Fokus riktas i stället mot två frågor, och deras följdfrågor:

När sammanställdes samlingen?

Vad var syftet med samlingen, dvs. vad skulle den användas till?

Frågorna kan synas oskyldiga men sökandet efter svaren leder långt. Bristen på källmaterial lämnar fältet fritt för spekulationer och uppställande av hypoteser. Antalet hypoteser kan efterhand reduceras och i slutänden koncentreras till en för varje huvudfråga, på vilka även ett möjligt svar ges.

De två huvudfrågorna har lyfts ut från de fem som formulerades inledningsvis. Givetvis kan inte huvudfrågorna isoleras från de övriga tre, vilka därför kommer att diskuteras och ges troliga svar.

Av många andra frågor som kan ställas är några särskilt intressanta. Är Stephens-samlingen en avskrift av redan existerande ballader i en välkänd samling på Kungliga Biblioteket? Om inte – vad är den då avskrift av? Handstilen är Stephens' – men hade han medhjälpare (materialet är mycket omfattande), och i så fall vilka? Vad var avsikten med materialet som inte var ballader-visor? Frågorna kommer att diskuteras längre fram i uppsatsen.

Åter till George Stephens. Genom studiet av tillgängliga källor, främst biografiska notiser, växer bilden fram av en dynamisk person lidelsefullt engagerad i vad han tog sig före, ständigt beredd på nya utmaningar, med stor och djup bildning, respekterad och uppskattad men även beskylld för svåra vetenskapliga missgrepp. En sådan person kan inte bara förbigås på några rader, utan hans person och verksamhet och den miljö han verkade i, behöver beskrivas så långt de sparsamma källorna – mest biografiska lexikon, medger. En sådan beskrivning har också sitt berättigande genom att Stephens' verksamhet därmed sätts i sitt historiska sammanhang, vilket i sin tur bildar bakgrund till sammanställningen av den nu funna samlingen på Växjö stadsbibliotek.

Lika litet som man kan avfärda Stephens på några rader kan man göra det med hans gode vän och i somt inspiratör, Gunnar Olof Hylltén-Cavallius. Vänskapen dem emellan och den geografiska närheten mellan de två när den sjuke och åldrade Hylltén-Cavallius inköpt släktgården Sunnanvik några mil från Huseby var en fortsatt inspirationskälla för Stephens och hans arbete och forskning. Deras samarbete i yngre dagar, under Stephens' vistelse i Sverige, kommer att belysas. Bilden av Hylltén-Cavallius kommer inte att göras till en huvudsak, men några frågor kring hans samlande kommer att belysas.

Materialinsamling och metod

Typ av källor

De källor som använts för materialinsamlingen omfattar:

Brev och biografier

Biografiska lexika i Sverige, Danmark och England

Artiklar i böcker och tidningar

Databaser tillgängliga på Internet

Intervjuer

Arkivmaterial från KB, Kongelige Bibliotek i Köpenhamn, Statens Visarkiv och Smålands Musikarkiv.

I sin avhandling *Bland polskor, gånglåtar och valser* diskuterar Karin Eriksson begreppet *samling*, och skiljer mellan begreppen *minnes- och bevarandesamling*. Skillnaden mellan de två ligger enligt henne i intentionerna bakom samlingen, och detta avspeglas i dess innehåll. En parameter kan vara upplägget och Eriksson exemplifierar minnessamling med en haländsk låtsamling, där den som sammanställt den gjort ett urval och grupperat materialet ordentligt efter låttyp: polskor för sig, valser för sig, etc.

En bevarandesamling däremot, menar Eriksson, har en mer medveten strategi beträffande urvalet till samlingen - där är samlingens innehåll det primära, och avskrifter från olika källor blandas, i det refererade fallet, med uppteckningar efter spelkamrater och vänner. Det är något av huller-om-buller över denna typ av samlingar. De är inte tänkta att presentera en repertoar eller ett urval av en repertoar, utan visar ofrivilligt på vilka ställningstaganden som upptecknaren utgått från.

Frågan blir då vilken typ av samling som Stephens-samlingen är exempel på. Utan att gå in i en närmre diskussion förefaller det tämligen uppenbart att det är bevarandesamlingen som bäst passar som etikett på Stephens-samlingen. Den har en rad av de karaktäristika som Eriksson ställer upp: bristen på ordning och struktur, mängden av diversifierat material, olika bidrags-givare etc.

Bristen på relevanta primärkällor i Stephens-samlingen, i form av brev, dagböcker etc. har varit stor, vilket inte behöver innebära att sådana inte skulle finnas i olika arkiv och samlingar. I stället har kedjesökning varit den dominerande metoden för materialinsamling vad gäller de två huvudaktörerna, George Stephens och Gunnar Olof Hyltén-Cavallius. Biografiska lexika har varit till stor hjälp och lett till skrifter och artiklar som i sin tur lett vidare.

Det närmaste en primärkälla man kommer är Hyltén-Cavallius' egna memoarer *Ur mitt framfarna lif* (1929 Stockholm), där han bl a berättar om vännen och kollegan Stephens och även ger intressanta upplysningar om samlandet av visor. Det är också delvis med hjälp av bokens innehåll som det går att göra en uppskattning av tidpunkten för insamlande av ballader, dels i Hyltén-Cavallius' regi, dels som ett samarbete mellan de två.

Databaserna *Libris* och *British Library* har använts och åtminstone i ett fall har Libris lett fram till en värdefull artikel om Stephens, (*Et portraet af George Stephens – professor i engelsk ved Københavns Universitet*”, 1994, Inge Kabell). Internet har i några fall gett upp lysningar om Stephens, men främst är det då forskare som kommenterar hans insatser som översättare och runolog.

Jag har gjort några mycket intressanta intervjuer med personer insatta i främst Huseby och Stephens' vistelse där, men de kunskaper som förmedlats har uppgetts härstamma ”från hörsägnen”.

Andra viktiga personer i sammanhanget har varit personalen, både nuvarande och pensionerad, på Växjö Stadsbibliotek.

Likaså har personal på såväl KB som Statens Visarkiv och Smålands Musikarkiv varit till stor hjälp vid sökandet efter material.

En rad bibliografiska notiser har återfunnits om George Stephens och hans verk, bitvis även om hans framgångar och misslyckanden som forskare. Delar av hans författarskap och samlande har kommenterats i artiklar, varav några har hittats på Internet. Sammantaget blir dock bilden fragmentarisk och lämnar stora luckor i kunskapen om hans liv. Någon heltäckande och sammanfattande biografi om hans liv har inte skrivits, såvitt är bekant.

Eftersom ursprunget till samlingen är oklart och dess existens tidigare okänd, har följaktligen ingen forskning kring den kunnat ske. Av detta följer att inget finns skrivet och att fältet är fritt för frågor och hypoteser och därmed byggande av indiciekedjor för sannolikheten av den ena eller andra hypotesen. Emellertid öppnar existerande forskning möjliga vägar att finna svar på några av de frågor som ställts.

Det har varit nödvändigt att dra strecket någonstans, alltså att sluta leta efter mer eller mindre möjliga källor, som t.ex. förläggare i London och Liverpool på 1840-50-talen, eftersom fokus på huvudfrågorna riskerar att förlora skärpan, sidofrågor uppstå som för vidare, etc. Troligen

finns det brevsamlingar i universitets- och stadsbibliotek och i privata samlingar som kunde vara av intresse. Möjligen finns där någon upplysning om hur arbetet med folkvisorna var tänkt att läggas upp. Ett dokument som skulle ha kunnat ge svar på några viktiga frågor, en tidigare omnämnd PM från sommaren 1853, har trots idoga ansträngningar inte gått att återfinna.

Litteratur med anknytning till Stephens-samlingen

Trots frånvaron av primärkällor och annat relevant material har det funnits ljusglimtar. Bengt R. Jonssons avhandling *Svensk Balladtradition* (Stockholm 1967) innehåller, bland mycket annat, en utmärkt beskrivning av publicerat och opublicerat material, som finns på KB, till Stephens' och Hylltén-Cavallius samling *Sveriges historiska och politiska visor*. Ledtrådar till svar på frågorna runt den nu aktuella samlingen har jag funnit där, och i takt med att jag själv trängt in i ämnet har värdet av Bengt R. Jonssons arbete framstått allt klarare.

Sven-Bertil Janssons *Den levande balladen* innehåller, bland mycket annat en heltäckande och systematisk förteckning av innehållet i *Sveriges Medeltida Ballader (SMB)*. Förteckningen har varit av stort värde och besparat mig mycket arbete.

Sveriges Medeltida Ballader innehåller i förordet till del 1, (s. 1-15) en grundlig genomgång av utgivandet av vis- och balladsamlingar i Sverige genom tiderna. Även här har funnits ledtrådar till svar på de frågor som ställs i uppsatsen.

I *En brokig samling* (Svenskt Visarkiv, 2001 Stockholm), skriver Eva Danielsson i en artikel *Om att samla förgäves. George Stephens' skillingtrycksamling*. Även här finns upplysningar som kan bidra till att några möjliga svar kring huvudfrågorna kan ges, eller åtminstone intressanta hypoteser formuleras.

Förorden till både Afzelius' och Arwidssons samlingar av folkvisor har givit goda inblickar hur man resonerade och motiverade kring insamlande och utgivning av "folkets visor", och även, genom sitt upplägg, upplysningar som kan leda till antagande om det möjliga innehållet i Stephens' och Hylltén-Cavallius' planerade folkviseserie.

Ovanstående källor återkommer dels i texten tillsammans med övriga källor, och dels i en detaljerad referenslista.

George Stephens och Gunnar Olof Hylltén-Cavallius

George Stephens finns upptagen i en rad svenska och danska, och även engelska biografiska lexika. För rent biografiska notiser har *Svenskt Biografiskt Lexikon*. (Stockholm 1917-) och *Dansk Biografisk Lexikon* (Köpenhamn 1902) lämnat upplysningar om inte bara kronologiska data och verkförteckningar, utan i några även fall kommentarer om de lärda fejder han utkämpade med sina vedersakare.

Det är en förmodligen medveten hyllning till George Stephens, som var engelsk medborgare tills han 1854 blev dansk undersåte, att han inkluderades i verket *Svenska män och kvinnor*, (Bonniers Förlag, 1954). På några rader lämnas där intressanta upplysningar om Stephens' politiska engagemang i Sverige – sådan information har inte funnits i andra källor.

I den danska tidningen *Illustreret Tidende* (1884, 20 Januar) finns en lång hyllningsartikel till George Stephens i samband med hans guldbryllupsdag. Artikeln har sitt särskilda intresse eftersom den uppenbarligen delvis bygger på en intervju med jubilarerna.

En av Beijers Bokförlags ”småskrifter” från 1895 är utformad som en fyllig dödsruna över den just bortgångne George Stephens. Skriften heter *I gamla dagar och i våra* (Stockholm 1895) och är författad av Harald Wieselgren. Den lilla skriften är en högstämmd hyllning i bitvis poetiska ordalag till den just avlidne lärde, med en rapsodisk beskrivning av hans liv och även, med lätt hand, av hans vetenskapliga fejder.

Av mycket stort värde har varit Erslews *Supplement til Almindeligt Forfatter-Lexicon* (Köbenhavn 1868). Utöver de sedvanliga biografiska notiserna innehåller det en sammanställning av Stephens litterära och vetenskapliga produktion fram till 1864 – 31 år före hans död, och ger en utmärkt bild av bredden och djupet i hans verksamhet. Någon motsvarande sammanställning för tiden 1865-1895 finns dessvärre inte.

Det fantastiska Huseby av Lars-Olof Larsson (Växjö 1993) ger intressanta inblickar i George Stephens samlingar och enorma bibliotek.

Tidigare forskning

Som nämnts tidigare finns inte och kan inte heller finnas någon forskning redan nu kring den nyfunna balladsamlingen, som i skrivande stund varit känd i högst nio månader. Däremot finns, som alla initierade väl känner till, en riklig svensk balladforskning, där två standardverk utgör grundbultarna, nämligen Bengt R. Jonssons tidigare nämnda avhandling *Svensk Balladtradition* och det stora samlingsverket *Sveriges Medeltida Ballader*. Till detta kommer de likaledes välkända *The Types of The Scandinavian Medieval Ballad* av Eva Danielsson m. fl. och Sven-Bertil Janssons *Den levande balladen* för att inte nämna all annan litteratur inom balladforskningen.

Nils-Arvid Bringéus biografi över *Gunnar Olof Hyltén-Cavallius* (Lund 1966) beskriver utförligt Hyltén-Cavallius’ arbete med insamlande av visor och sagor i Småland och hans samarbete med George Stephens. Biografen har varit till stor hjälp vid försöken att fastställa när insamlandet och redigerandet av materialet till vissamlingen skedde.

Uppsatsens disposition

I uppsatsens första kapitel behandlas frågan om var samlingen kommer ifrån och den får även ett troligt svar. Det innebär att i första hand George Stephens men även hans gode vän Gunnar Olof Hyltén-Cavallius beskrivs genom biografiska notiser, och en översiktlig beskrivning av deras verksamhet lämnas.

Uppsatsens andra kapitel kartlägger Stephens-samlingens resa innan den till slut hamnade i Växjö. Under resans gång kommer Stockholm och Köpenhamn in i bilden och därefter ligger samlingen stilla på Huseby i Småland, vars en gång praktfulla bibliotek beskrivs. Omständigheterna kring det slutliga överförandet av samlingen till olika bibliotek i Växjö klaras upp, så långt är möjligt.

Kapitel tre ger en beskrivning av innehållet i de nuvarande fyra kapslarna. Övriga påskrifter på enskilda dokument kräver och får delvis sin förklaring. Även rågångarna mellan folkvisa-ballad-visa hålls öppna, med hjälp av citat av olika auktoriteter. Balladsamlingen beskrivs, och även visorna får en fyllig behandling, mot bakgrund av den stora förekomsten av olika slags visor. Mängden visor har betydelse för svaret på en av huvudfrågorna, som behandlas i avsnitt fyra: vad skulle samlingen användas till?

De två huvudfrågorna behandlas i kapitel fyra, dvs. när sammanställdes samlingen och vad skulle den användas till? Den senare frågan är den mer intrikata av de två, och för att besvara den ställs fyra möjliga hypoteser upp. För att kunna sortera bort tre av dem görs också ett nerlag på Vs 4, vissamlingen på Kungliga Biblioteket – kapselns innehåll beskrivs relativt ingående.

I kapitel fem görs en slutsummering, och innehållet i uppsatsen och de slutsatser som redovisats, diskuteras. Där pekas även på några forskningsspår som lämnats öppna för andra forskare.

1. Frågor runt Stephens-samlingen.

1.1 George Stephens

Den förmodat huvudansvarige för Stephens-samlingen, George Stephens (f. 1813 i Liverpool, d. 1895 i Köpenhamn), språkforskare, etnolog, litteratör, runolog m.m. var en av 1800-talets stora kulturpersonligheter. Född som elfte barnet till en metodistpastor, utvecklade han tidigt en fascination för forntiden, i synnerhet språk och arkeologi. Redan som tonåring skaffade han sig en akademisk utbildning inom sina favoritområden, språkforskning och arkeologi. Hans broder Joseph, liksom fadern metodistpastor, tjänstgjorde under en period i Stockholm och det antas att han kom att påverka Georges intresse för Skandinavien.

Detta resulterade i att George vid 21 års ålder 1834 kom till Stockholm med sin hustru. Han skaffade sig snabbt ett namn där, bl a som korrespondent för engelska tidningar och författare av läroböcker i engelska och av lexikon.

George var uppenbarligen utrustad med ett utmärkt språksinne och lärde sig svenska på kort tid. Han började fördjupa sig i medeltida handskrifter på Kungliga Biblioteket, och utvecklades till stor auktoritet på området för tjänstemännen där. Redan 1839 översatte han ”Fritjofs saga”, med förord av författaren själv, Esaias Tegnér, till engelska.¹ Samma år, 1839 blev han bekant med Gunnar Olof Hyltén-Cavallius vilket kom att få stora återverkningar för både svensk folkloristikforskning och etnologi. Hyltén-Cavallius var redan då en entusiastisk samlare av gamla visor, ballader, sagor m.m. och inspirerade Stephens att ta sig an samma område. Ett resultat var bl a att året efter, 1840, fick Stephens publicerat en översättning av åtta gamla svenska ballader i *The Foreign Quarterly Review*.²

George Stephens utvecklades till något av en centralgestalt och en sammanhållande kraft bland jämnåriga i Stockholms kulturliv. Hyltén-Cavallius har beskrivit sin vän: ”Till sin själsbeskaffenhet var han en idealist af renaste vatten, fantastisk i väsen och tankegång, snillrik, lärd, entusiast för poesi, medeltidslitteratur och republikanska institutioner.”³

Intresset för folkloristik hade vaknat i Sverige och Stephens och Hyltén-Cavallius följde av egen kraft med strömmen. De beslutade sig 1843⁴ att ge ut en samling folkvisor, vars första volym kom ut tio år senare, 1853, under titeln *Sveriges Historiska och Politiska Visor*. Innehållet byggde till betydande del på Hyltén-Cavallius’ samlingar men även Stephens bidrog med material ur sin egen samling uppteckningar. Omständigheterna gjorde att den första volymen också blev den sista, trots att tryckmanus till volym två låg färdigt.⁵

Då, 1853, hade Stephens och hans familj flyttat till Köpenhamn där han tillträdde en tjänst, först som lektor och sedan, 1855, som professor i engelska språket och litteraturen vid Köpenhamns universitet. Även här etablerade han sig snabbt i det danska kulturlivet. Det är dock omvittnat i lektorns vid engelska Institutet vid Köpenhamns universitet, Inge Kabells uppsats *Et portraet af George Stephens*, att han gav upp sina folkloristiska studier.⁶

---

¹ *Svenska Män och Kvinnor*, band 7, s. 218

² 1840, april, s 25-48 och oktober, s 29-56

³ Hyltén-Cavallius *Ur mitt framfarna lif*, s 90

⁴ *ibid.* s. 108

⁵ Bengt R. Jonsson, *Svensk Balladtradition*, s. 528

⁶ Kabell s. 22, men även i *Dansk Biografisk. Lexikon*, XVI bind, s.586

Anledningen angav han själv vara den, att när han började studierna var de få inom disciplinen men nu var de många, så därför skulle man låta andra fortsätta arbetet.⁷

Däremot lånade han ut sin stora samling ballader, visor etc. till Svend Grundtvig, den store danske utgivaren av *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF), en utgåva som blev stilbildande inom sin genre i hela Europa. I synnerhet i band fyra förekommer en stor mängd ballader i sin svenska variant, hämtade från Stephens' material.⁸ Ett uttryck för hans vänskap och samarbete med Grundtvig är att han bidrog med långa inledningar och tillägg till *Danmarks gamle Folkeviser*, och att han även för Grundtvigs räkning ur Esaias Tegnér's dödsbo införskaffade dennes visuppteckningar.⁹

I stället vände han nu all sin energi mot runforskning. Han ansåg engelska språket vara en dialekt av ett urgammalt anglo-skandinaviskt språk som hade existerat i flera århundraden efter år 200 f Kr och att runinskriftioner var förmedlare av det gamla språket. Hans forskning resulterade i ett av runforskningens storverk, nämligen *The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England* i tre band, utgivna under åren 1866-84 (Köpenhamn). Benämningen ”storverk” hänför sig till de briljanta illustrationerna, medan Stephens' teorier och texttolkning utsattes för stark kritik. Han fortsatte dock obekymrat sin forskning, bl a om runstenar i Småland.

Ett viktigt årtal i sammanhanget är 1867, då George Stephens' son Joseph blev ägare till Huseby bruk, 20 km söder om Växjö. Eftersom Stephens' enorma samlingar av etnografica, böcker, manuskript etc. hade vuxit honom och hans hus över huvudet, flyttade han en stor del av sin samling till Huseby, troligen någon gång efter 1870.

Stephens' arbetskapacitet var exceptionell, vilket inte minst framgår av förteckningen över hans verk i Erslews *Supplement til Dansk Forfatterlexicon*. Förteckningen sträcker sig endast till 1865 – han hade då 30 år kvar att leva, och omfattar tio tättskrivna sidor: böcker, lärda artiklar, recensioner, insändare, översättningar, egna skådespel, dikter som han själv tonsatt, politiska upprop m.m.

Stephens var en vida respekterad lärd man, hyllad och dekorerad för sina insatser, utnämnd till hedersdoktor i Uppsala och medlem i lärda europeiska institutioner. Han insjuknade under en vistelse på Huseby på sommaren 1895 och avled 9 augusti i Köpenhamn, 82 år gammal.

1.2 Gunnar Olof Hyltén-Cavallius

Stephens' gode vän Gunnar Olof var smålänning, född 1818 i Moheda utanför Växjö och dog 1889 på Sunnanvik utanför Moheda – det var föräldrahemmet som han köpt tillbaka. I likhet med Stephens växte han upp i en prästfamilj. Fadern, Carl Fredrik Hyltén-Cavallius kom på olika sätt att spela en stor roll i sonens liv. Han var en bildad man som uppmuntrade sin son till egna och tidiga studier, och hade dessutom ett stort kontaktnät som blev betydelsefullt när sonen började intressera sig för folkloristik¹⁰.

---

⁷ Kabell, s. 24

⁸ Jonsson, s. 530

⁹ *Dansk Biografisk Lexikon*, bind XXII s. 586

¹⁰ Jonsson s. 539

Redan tidigt, efter ett slumpartat möte med Afzelius' ”*Svenska Fornsånger*” blev Gunnar Olof intresserad av allmogens visor, ballader, sagor, sägner och började att systematiskt nedteckna dem.¹¹ Detta skedde vid ett flertal långa fotvandringar i Småland och sedermera även i landskap längre norrut. Som ung man kom han år 1839 till Uppsala, gjorde en snabb akademisk karriär och blev fil.kand. 1839. Samma år fick han anställning vid Kungliga Biblioteket i Stockholm och gjorde även Stephens' bekantskap. Den vänskapen utvecklades därhän, att Gunnar Olof 1841 hyrde in sig hos familjen Stephens och bodde där fram till sitt giftermål 1847.

De båda vännerna ägnade uppenbarligen en stor del av sin lediga tid till studier i folkloristik, och enligt egen uppgift bestämde Gunnar Olof 1843 sin litterära inriktning.¹² Detta resulterade i det 1844 gemensamt utgivna arbetet *Svenska folksagor och äfventyr*, vars andra volym utkom 1849. Parallellt med arbetet med folksagorna påbörjade de arbetet med svenska folkvisor, samtidigt som Gunnar Olof fortsatte insamlandet av ballader och visor. Till detta arbete hade han stor hjälp av sin pappa prostén, som via sitt kontaktnät uppmanade vänner och kolleger att bidra till sonens arbete genom att göra och låta göra uppteckningar. Under namnet *Sveriges historiska och politiska visor* utkom 1853 den första volymen av vad som var tänkt att bli en betydande utgivning av folkvisor, ballader m.m. Den första volymen blev också den sista, trots att ett färdigt tryckmanuskript till volym två låg klart för att tryckas.¹³ Anledningen var troligen att Stephens flyttade till Danmark och blev upptagen med att etablera sig i sin nya miljö.

Efter 17 år på KB utnämndes Hyltén-Cavallius 1856 till chef för Kungliga teatern. Hans fem år där blev en stormig tid och han utsattes för hård och, som det förefaller delvis orättvis kritik. Han begärde tjänstledighet och blev i stället utnämnd till chargé d'affaire i Brasilien, dit han anlände 1861. Där drabbades han av en livshotande muskelsjukdom och återvände som invalid till Sverige två år senare. Från Stockholm flyttade han tillbaka till Småland och kunde efter en tid bosätta sig på det inköpta föräldrahemmet Sunnanvik.

Han återhämtade sig tillräckligt för att kunna röra sig tämligen obehindrat, och hans energi blossade upp igen. Det resulterade i det banbrytande verket *Värend och virdarne*¹⁴ vars sista del utkom 1868 och som förtjänat honom namnet ”den svenska etnologins fader”. En annan banbrytande insats var den som 1867 resulterade i öppnandet av Sveriges första landsortsmuseum, idag kallat Smålands museum och som gav Arthur Hazelius en av de viktigaste impulserna till Nordiska muséet.¹⁵

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius avled på Sunnanvik 1889.

---

¹¹ *ibid.* s. 54

¹² *ibid.* s. 108

¹³ Jonsson s. 528

¹⁴ Stockholm, 1863-68

¹⁶ *Svenska män och kvinnor*, del 3, s. 574

¹⁷ Hyltén-Cavallius, s. 90

2. Var kommer samlingen ifrån?

2.1 Stockholm och Köpenhamn

Historien om innehållet i kapslarna börjar troligen i Stockholm och går via Köpenhamn och Huseby i Småland till Stadsbiblioteket i Växjö, där de upptäcktes år 2005.

I avsaknad av primärkällor är det sannolikheten som får råda när historien om kapslarnas innehåll skall skrivas. Till en början fanns innehållet inte alls i några kapslar utan troligen på några hyllor i Stephens' bostad på Tyska gränd i Stockholm¹⁶. Samlingen tog antagligen successivt form i den takt som främst Hyltén-Cavallius samlade material och Stephens redigerade och renskrev det. Delar av materialet användes sedan som planerat för första volymen av deras planerade stora verk ”*Svenska folkvisor*”.

Nästa fas inträder när Stephens 1851 utnämns till lektor i engelska språket och litteraturen vid universitetet i Köpenhamn och flyttar dit med hustru och barn och sin redan då enorma samling, inte minst av böcker. Rimligtvis ingick den idag aktuella samlingen i flytten, även om den enbart utgjorde en mycket liten del av Stephens' samlingar.

Mycket tyder på att samlingen nu kom att ligga i träda, eftersom Stephens hade fullt upp med sin tjänst och att etablera sig i det danska kulturlivet. Samtidigt var första volymen av hans och Hyltén-Cavallius' gemensamma verk ”*Sveriges historiska och politiska ballader*” klar för tryckning. Hyltén-Cavallius var dessutom strängt sysselsatt med sitt arbete som teaterdirektör. Detta och andra omständigheter sammantagna gjorde sannolikt att en fortsättning på den påbörjade utgivningen av Svenska folkvisor inte hade högsta prioritet. Som nämnts på s.11 ansåg Stephens också att arbetet med de folkloristiska studierna var avslutat och att nya krafter nu skulle ta vid.

Så kommer då året 1867 och George Stephens' äldste son Joseph blir ägare till Huseby. Hans föräldrar blir återkommande besökare, i synnerhet George Stephens vars gode vän Hyltén-Cavallius hade köpt sitt föräldrahem Sunnanvik, beläget endast några mil från Huseby. Samtidigt hade Stephens' samlarintresse gjort huset i Köpenhamn trångbott – hans samlingar av böcker och all slags föremål fyllde varje vrå. Man får förmoda att det var med sonens goda minne som pappan flyttade en stor del av sina samlingar till Huseby där det fanns bättre plats.

Sonen Joseph återvände emellertid till Indien för att slutföra sitt uppdrag som järnvägsbyggare och vid återkomsten till Huseby behövde han tid för att ta tag i skötseln av det mycket stora bruket. Dessutom behövde Huseby herrgård restaureras. Därför vågar man förmoda att det dröjde innan George Stephens flyttade dit sin samling. Inga uppgifter finns tillgängliga men det verkar rimligt att flytten skett något - några år efter 1870.

2.2 Biblioteket på Huseby.

I bibliotekskretsar var Husebys bibliotek vida berömt och ett av Sveriges största privatbibliotek.¹⁷ Det innehöll bl a en samling dyrgripar, dels i form av 46 inkunabler, alltså böcker tryckta före 1500, och dels i form av ett 80-tal handskrifter samt en autografsamling på flera

---

¹⁸ Larsson, *Det fantastiska Huseby*, s. 55

tusen brev. Till detta kom så att fogas Stephens' egen boksamling, som vid hans död 1895 uppgick till omkring 20 000 band.

Med tiden skulle denna enorma kulturskatt komma att skingras – de värdefullaste delarna såldes 1990 på Sotheby's i London. En del av biblioteket hade tidigare donerats till Kungliga biblioteket och blev därmed statens egendom, medan resterna av biblioteket på Huseby såldes i likhet med de oersättliga inkunablerna och handskrifterna. Idag finns en hel korridor på övervåningen med tidigare fyllda bokhyllor tomma – tidigare var de sprängfyllda med bl a Stephens' volymer.

Huseby inrymde inte enbart böcker, utan även etnografica och föremål av de mest skiftande slag.¹⁸

Enligt uppgift från föreståndaren för Huseby upptar samlingen idag fortfarande runt 2000 föremål. Även ett kort besök visar på

- föremål från sten-, brons- och järnålder
- kinesiskt porslin
- dräktspännen till allmogekläder
- träskulpturer från kyrkor
- allmogemålningar från Småland
- svärd från svärdsfisk
- skäktbräder
- uppstoppade svenska rovfåglar
- torkade växter
- olika föremål från Grönland
- silverföremål
- musikinstrument
- medeltida hushållsredskap
- gamla kassaskrin
- indiska gudabilder

De idag tomma hyllorna på Huseby har kvar sina etiketter, skrivna med Stephens' handstil på engelska och är ytterligare ett stumt vittnesbörd om hans samlarmani: "English Belles Lettres", "Scandinavia", "Geography/Voyages", "Iceland", "French Belles Lettres" m.m.

Avsikten med att beskriva biblioteket, om än summariskt är att se Stephens-samlingen i sitt rätta perspektiv. De fyra arkivkapslar som uppsatsen handlar om skulle, om de förvarats i sina nuvarande kapslar, ha upptagit 25-30 cm av de totalt 200 hyllmeter som utgjorde biblioteket. De var alltså mycket små i sammanhanget och troligen inte av något stort intresse för Stephens längre – vid det här laget, ca 1870, hade hans intresse fokuserats på runologi, och folkloristiken i form av folksagor, legender, folkvisor etc. var i stort sett ett avslutat kapitel. "Vår" samling låg eller stod där, som en del av mycket annat, och där fick den samla damm i decennier. Till samlingen på Huseby hörde även delar av Stephens' stora skillingtrycksamling som idag också förvaras på Växjö Stadsbibliotek, men den ligger vid sidan av den aktuella samlingen och är känd sedan tidigare.¹⁹

---

¹⁸ Bland föremålen ingick två bronslurar, som utlånades när Carl Larsson målade sin berömda "Midvinterblot". Det uppdagades då att de inte var kopior, som förmodats, utan den ene var ett original från bronsåldern. Enligt Sofie Magnusson, föreståndare för Huseby bruk, 2005-10-05.

²⁰ Eva Danielsson, 2001 *En brokig samling*, s.13ff.,

2.3 Växjö.

Det har tidigare påpekats, att med undantag för kapsel ett, den med uteslutande Smålandsmaterial, råder ett virrvarr av material i de övriga kapslarna. Det finns ordning och oordning, avbrutna nummerserier, legender, tidningsurklipp, sagor, beskrivningar av danslekar, urklipp ur tidskrifter och böcker, avskrifter och uppteckningar av kända och okända visor och ballader ur visböcker från 1500- och 1600-talen, avskrifter av latinska oppositioner på avhandlingar, avskrifter av tyska, engelska och nederländska visor etc. etc. etc. – allt blandat, upp och ner, baksidor och framsidor. En första fråga infinner sig: *är det möjligen två eller flera samlingar som slagits samman till en?* En sak är klar: någon renodlad balladsamling utgör Stephenssamlingen minst av allt, och ju mer man går igenom samlingen, desto mindre del av helheten utgör just balladerna, även om de är i majoritet.

Men frågan om hur samlingen uppstod återstår att besvara och detta kan ske, delvis med tillfälligheternas hjälp. ”Tillfälligheterna” består av en samling klippböcker på Växjö Stadsbibliotek som i tiden sträcker sig tillbaka till 1800-talets senare del och fram till 1970-talet. En genomgång av klippen, som alla behandlar bibliotek i Växjö och sedermera i Växjö kommun, ger några intressanta upplysningar. De handlar om donationer av böcker och manuskriptsamlingar. Det första urklippet lyder:

”Till Wexio läroverks bibliotek hafva af professor *G. Stephens* i Köpenhamn och bruks patron *J.S.F. Stephens* å Huseby under en följd af år förärats dyrbara gåfvor och senast en ovanligt stor samling musikalier af svenska och utländska kompositörer. Hårtill komma bland annat två papperscodices från senare hälften af 1400-talet...”²⁰

Urklippet saknar datum men finns bland urklipp från 1880-talet. Intressant är upplysningen *under en följd af år*. Det handlar alltså inte om en enstaka donation vid ett givet tillfälle utan återkommande insatser.

Ur en artikel, odaterad, återges

Synnerligen värdefulla gåvor har vidare överlämnats av (-) professor *G. Stephens* och hans son, brukspatron *J.S.F. Stephens* på Huseby (bl.a. flera medeltida codices); chargé d'affaires *G.O. Hylltén-Cavallius* på Sunnanvik (manuskript till Varend och virdarna).²¹

Notisen är intressant på flera sätt. Mest intressant är att detta är första gången - nota bene av de artiklar som funnits, som det framgår att Hylltén-Cavallius skänkt material till biblioteket. Vilket bibliotek det handlar framgår inte av artikeln, och inte heller är den daterad. Emellertid kan man ringa in tiden: Hylltén-Cavallius är fortfarande i livet, och han dog 1889. Joseph Stephens hade köpt Huseby 1867, tagit över ledningen av bruket efter sin återkomst från Indien runt 1870 och började förmodligen inte som första åtgärd donera material ur Husebys enorma bibliotek.. Kanske kan man anta att donationerna gjordes under perioden 1875 – 1889.

Under rubriken ”Bland inkunabler och konstskatter i Huseby” i *Kronobergaren* fredagen den 26 augusti 1921 återges ett besök på Huseby för att studera biblioteket där. Ur artikeln citeras

---

²⁰ volym 4, s 43

²¹ volym 5 s. 34

Detta bibliotek bär alltigenom prägeln av att ha kommit till under en intresserad samlares och bibliofils omtänksamma hand. Brukspatron Stephens' fader, som var född engelsman (-) hade genom sina rika förbindelser i olika länder lyckats förvärva mången bok- och konstskatt av enastående värde. På den fornnordiska forskningens och på folkloristikens område finnes litteratur, som upptar ett par väggar...²²

Citatet är den enda upplysning som återfunnits, om omfattningen i Huseby biblioteket av just folkloristisk litteratur och samlingar

Slutligen skall citeras ur en artikel i *Kronobergaren* 7/2 1966, i samband med invigning en av det då nya Stadsbiblioteket:”

och inte att förglömma generösa givare genom tiderna... Hyltén-Cavallius och Stephens är väsentliga namn på den långa listan över donatorer, flertalet med nära anknytning till staden och bygden – samt det sista påminnande om hur far och son på Huseby bruk uppbyggde ett magnifikt bibliotek som med klart sinne för dess betydelse blivit vårdat och generöst öppnat för forskningen.²³

2.4 När kom samlingen till Växjö?

Vi vet inte om det var George Stephens själv, eller sonen Joseph eller sondottern Florence som donerade samlingen till Växjö Stifts- och Landsbibliotek – vid tillfället inrymt i Karolinerhuset i Växjö, och följaktligen inte heller när det skedde. Men det finns några ledtrådar.

Det finns anledning att tro att det skett någon gång mellan 1954 och senast 1965, när det då nya stadsbiblioteket blev inflyttningsklart. Man kan snäva in tidsintervallet ytterligare. Eric Eilert tillträdde sin tjänst som stadsbibliotekarie 1954. År 1960 donerade Florence Stephens' delar av Husebys bibliotek till Kungliga Biblioteket och i samband därmed besökte Eric Eilert Huseby och Florence Stephens ett antal gånger, och fick gå igenom biblioteket där. ”En massa skräp fanns där också” var hans omdöme, enligt hans hustru, Britta Eilert.²⁴ Det förefaller inte osannolikt, att Eilert upptäckte samlingen eller delar av den där, och med sitt omvittrade intresse för Småland fick Florence Stephens att donera samlingen till dåvarande biblioteket i Karolinerhuset. I så fall bör samlingen ha kommit dit runt 1960-61. Troligen fick inte samlingen någon särskild behandling vid flytten, utan placerades ihop med övrigt material på hyllor i något arkivutrymme. Att den fortfarande var okänd då förefaller troligt. Trots att balladforskningen i Sverige vid den här tiden gick på högvarv – bl a pågick Bengt R. Jonssons banbrytande arbete som 1967 resulterade i avhandlingen *Svensk balladtradition*-var Stephens-samlingen okänd. Det framgår inte minst av att Ulf Peder Olrog inför sin licentiatavhandling skrev runt till bibliotek och sökte material men inte nämner Växjö.²⁵

När så det nya biblioteket från 1965 blivit för trångt blev det aktuellt med den nuvarande tillbyggnaden, invigd 2004 och i samband därmed flyttades arkivet än en gång. Karin Daugård, numera pensionerad bibliotekarie har givit intressanta upplysningar om hur det gick

---

²² volym 5 s. 48

²³ volym 6 s. 27

²⁴ Återgivet av Karin Daugård, f.d. bibliotekarie, vid samtal 2005-11-18

²⁵ Eva Danielsson, 2001 *En brokig samling*, s. 20

till. Det förefaller som om chefbibliotekariens intresse avgjorde hur mycket resurser som lades på gamla samlingar, vilket i sin tur ledde till att åtskilligt material låg obearbetat. Hon övervakade personligen nerpackningen av arkivinhållet i bortåt 1000 lådor som efterhand flyttades över till det nya arkivet. Så småningom återinkallades hon från sin pensionering för att hjälpa till med upppackningen, eftersom hon var den som kände till vad som fanns var. Dessvärre har hon inget minne av materialet i just de fyra kapslar som nu är aktuella. Lådorna packades upp och innehållet lades eller ställdes på hyllor.

2.5 Några slutsatser

Vilka slutsatser vågar man dra av citaten i avsnitt 2.4? Följande förefaller möjliga:

1. Stephens-samlingen har inte tillkommit genom en enstaka donation vid ett tillfälle av far och son Stephens utan genom ett antal donationer över tid.
2. kanske har då även delar av ballad- och vissamlingen donerats vid olika tillfällen
3. donationer från olika håll med material om bygden har samlats på en plats i dåvarande biblioteket i Karolinerhuset, varför Hyltén-Cavallius' och Stephens' donationer kan ha hamnat tillsammans med annat material i *en Smålands-samling*.
4. det handlar då visserligen om en huvudsamling som sammanställts efterhand, men i den ingår bl a *en* samling ballader, visor m.m. med George Stephens som upphovsman.

Till ovanstående skall erinras om att bibliotekarien Eric Eilert, hängiven forskare om Småland gjorde upprepade besök på Huseby på 1960-talet och möjligen påverkade Florence Stephens att donera material till det blivande Stadsbiblioteket.

Parentetiskt kan tillfogas, att en mäktig samling, många hyllmeter musikalier från Huseby finns i arkivet på Stadsbiblioteket och väntar på sin genomgång.

Nu finns samlingen på Stadsbiblioteket i Växjö och sista delen av resan var flytten 1965 från gamla biblioteket i Karolinerhuset till först "Fyrkanten" och sedan, 2004 till den runda tillbyggnaden.

Kronologiskt kan samlingens öden och omständigheterna kring den under 1900-talet sammanfattas som följer.

1960-61	Florence Stephens donerar delar av Husebybiblioteket till KB. Eric Eilert besöker Huseby och förmår Florence Stephens att donera delar till Växjö Stadsbibliotek
1965	Det nybyggda stadsbiblioteket blir inflyttningsklart. Stephens-samlingen flyttas dit från Karolinerhuset.
2004	Tillbyggnaden till stadsbiblioteket blir klar. Stephens-samlingen flyttas dit.

Stephens-samlingen försvann i glömska tills tillfälligheterna gjorde att först ett cirkulationskuvert och två kapslar och sedan en tredje kapsel upptäcktes år 2005.

Men hur blev samlingen till "de fyra kapslarna"?

3. Vad innehåller Stephens-samlingen?

3.1 Frågor kring samlingen

Redan efter en första genomgång av materialet dyker ett antal frågor upp.

En väsentligt sådan är hur många avskrifter som finns i varje kapsel. Den frågan kan inte besvaras ännu och anledningen är den systematiska katalogisering som behöver göras och som kräver en betydande arbetsinsats som sträcker sig över lång tid.

En annan fråga är vilka olika sorters avskrifter som finns, dvs. ballader, visor etc. En snabbgenomgång av materialet kan ge ett svar. Kapslarna 2, 3 och 4 har en sak gemensamt: innehållet är blandat. Med det avses att ingen av dem enbart innehåller ballader eller visor, utan alla typer av folkloristik förekommer: ballader, visor, koraler, sagor, legender, barnramsor, danslekar, instruktioner till lekar o s v. Kapsel 1 innehåller enbart Smålandsmaterial.

För att få bättre grepp om innehållet behöver man få veta vilka de antalsmässiga proportionerna mellan ballader, visor, etc. är? Svaret under fråga 1 gäller även här, alltså att den systematiska katalogisering som behöver göras ännu inte är gjord. Preliminärt kan noteras, att balladerna är i majoritet men att även en stor mängd visor finns. Dessa två typer av material dominerar.

Givetvis finns en förhoppning att finna tidigare okända ballader. I skrivande stund, december 2005 har endast en mindre del av kapslarnas innehåll granskats. Det förefaller dock, tills motsatsen bevisas att en tidigare icke känd ballad identifierats, nämligen *Osteknoppen*, en skämtvisa.²⁶

Vid genomgång av materialet noterades att några ballader är numrerade, men anledningen har ännu inte kunnat klarläggas. En annan egendomlighet är att det står skrivet ”tryckt” och/eller ”begagnat” på en del ballader. Anledningen till detta kommer att klargöras längre fram.

Det visar sig att kapsel 1 innehåller enbart material från Småland. Tillfälligheterna har gjort att orsaken till detta kan klaras upp. Likaså går det att förklara varför enbart materialet i kapsel 1 har försetts med ett ex libris.

I kapslarna 2,3 och 4 råder det bitvis total oordning men ibland system i uppsorterandet. Det finns en trovärdig förklaring till detta, och denna kommer att beskrivas.

En av kapslarna skiljer sig från de övriga, nämligen den första. Medan innehållet i de övriga tre kapslarna har blandat geografiskt ursprung, innehåller den första enbart material från Småland. Dessutom har samtliga avskrifter i den en stämpel, en form av ex libris. Den föreställer Växjös skyddshelgon St Sigfrid stående, med mitra och kräkla i ena handen och en kyrka i den andra och med orden ”Bibliotheca Wexjonensis” i krans runt figuren.

---

²⁶ Bäckvall-Sverkersson: ”För gull och edeliga kransar”, opubl. uppsats Växjö 2005.

Varför finns bara Smålandsmaterial i kapseln? Och varför är bara innehållet i den försedd med ett ex libris? Det visar sig att de troliga svaren på de frågorna samtidigt kommer att utesluta en av möjliga hypoteser, nämligen den att Stephens hade för avsikt att ge ut en antologi ballader, med innehåll från olika landskap.

Karin Daugård igen. Hon berättar att bibliotekarien Eric Eilert var en hängiven samlare av material om Småland och en noggrann forskare. Under hans tid som bibliotekarie i Växjö, som alltså började 1954, började man använda en gummistämpel av den typ som beskrivits. Med den stämplades dels material som berörde Småland, dels böcker och handskrifter från tiden före 18- och 1900-talen. Efterhand övergav man stämpeln, som färgade av sig, och ersatte den med färdigtryckta, frimärksstora och gummerade bilder med samma motiv. Man använder sig av detta än idag, enligt Karin Daugård.

Detta öppnar för ett intressant scenario som skulle kunna skissas som följer. Eilert hade sin tjänst som bibliotekarie och chef för biblioteket att sköta. Den medgav inte ett systematiskt forskningsarbete med Smålandsmaterial utan han fick använda tillfällig ledig tid eller fritid till att syssla med sådant. I detta Smålandsmaterial ingick det som han fått via Huseby. Hans första åtgärd var att börja sortera upp det och lägga sådant som var av särskilt intresse i en hög för sig, nämligen det som var märkt med ”från” eller ”from Småland”. Detta, och enbart detta material stämplade han efterhand. Hur gör man när man sorterar eller snarare sorterar ut? Det är ett enkelt system: man har en hög med allt materialet. Det går man systematiskt igenom och sorterar ut det man söker efter i en egen hög. Förmodligen gjorde Eilert så, och hade tillgång till bordsutrymme där han kunde låta materialet ligga framme.

Sedan blev flytten till det nya biblioteket aktuell. Det är naturligt att han då lägger det färdigsorterade och stämplade Smålandsmaterialet i en hög för sig, som sedermera läggs i ett internt cirkulationskuvert. Resten, huvuddelen av samlingen från Huseby, fördelar han på de tre kapslar. Därmed har ”vår” samling uppstått och flyttas till en hylla i det nya biblioteket där den för en anonym, utforskad tillvaro tillsammans med många andra kapslar.

Problemet är bara det, att enligt Karin Daugård lades inte löst material av typ ”vår” samling i kapslar förrän på 1990-talet. Fram till dess låg material av typ ”vår” samling i prydliga högar med band omkring, med ett omslagspapper runt om. Denna utsaga styrks av vad som fanns i kapsel fyra, den senast funna. I den låg överst en samling dokument, bl a ballader, visor, sagor etc. – med ett band knutet om.

Sammanfattning: Erik Eilert sorterade Smålandssamlingen i fyra högar, med band om. De flyttades i det skicket till det nya Stadsbiblioteket, där tre av dem runt 1990 placerades i arkivkapslar. Det vi idag kallar kapsel 1 återfanns i ett cirkulationskuvert och lades i en kapsel i år, 2005.

Därmed borde några av frågorna kring Stephens-samlingens öden och äventyr vara besvarade.

Till detta skall enbart tilläggas, att Eric Eilert aldrig blev färdig med sorteringen: även de övriga tre kapslarna innehåller nämligen åtskilligt material från Småland.

Ytterligare ett förhållande skall understrykas. Som nämnts och kommer att nämnas fler gånger, råder betydande oordning och brist på struktur i samlingen, vad gäller sortering. Av detta skall ingen slutsats dras annat än den, att många händer har sysslat med samlingen under tidernas lopp och att därför det utseende den har idag är ett slumpens verk.

3.2 Kapslarna

3.2.1 Kapsel 1

Kapsel 1 innehåller 134 dokument, samtliga ballader och visor med ett undantag: dokument 133, som innehåller en kortfattad beskrivning, med Hyltén-Cavallius' handstil, av seder och bruk, i samband med: Valborgsmässafton, Mårten gås, Lucia, Påskafton, Midsommar m fl.

Merparten av avskrifterna har gjorts av Stephens men även Hyltén-Cavallius är väl representerad. Här förekommer för första gången en ordning som återkommer i övriga kapslar: en av de två har skrivit första versen på en ballad/visa, varpå den andre fyllt på.

Likaså förekommer det ofta att en avskrift inte är komplett: den börjar med vers I och kanske II och sedan sker ett hopp till vers VII, sedan till IX, XI, XVII etc. En möjlig förklaring kan vara att den som gjort avskriften haft tillgång till A-versionen, dvs. den kronologiskt äldsta²⁷, och att de verser som därför upptecknats är sådana som avviker från den.

Här är också första gången man träffar på numrering av balladerna vilket leder fram till en av uppsatsens huvudfrågor som behandlas i huvudundersökningen: vad skulle avskrifterna användas till? Ett betydande antal av balladerna är numrerade, mestadels de som avskrivits av Stephens. Likaså möter också för första gången det i sammanhanget ovanliga, att Stephens först skriver en ingress till balladen på engelska, inklusive "from Småland" t ex, och sedan fortsätter att skriva av balladen på svenska. Det finns dock även några översättningar av ballader till engelska.

Kapsel 1 är den till innehållet minst omfattande. Som nämnts tidigare, är den den enda som har ett konsekvent, i det här fallet enbart Smålandsinnehåll. Den är alltså utsorterad och på dokumenten finns ex libris med St Sigfrid.

3.2.2 Kapsel 2

I motsats till kapsel ett är kapsel två ett enda stort virrvarr. Där finns ordning och oordning och över huvud taget ingen möjlighet att beskriva innehållet på ett strukturerat sätt. Det förefaller, som tidigare antytts, som om någon tagit den översta delen av en stor hög, slagit ett band om och sedan fortsatt med nästa del tills den ursprungliga högen var uppdelad i småhögar med band om.

Ordningen består i att avskrifter stundtals ligger i nummerordning, en ordning som plötsligt bryts. Sedan kan en ballad, med sina varianter ligga tillsammans. Så kan ett antal avskrifter kring ett tema, t ex bröllop ligga tillsammans, och sedan ett antal avskrifter från samma landskap.

Sedan kommer oordningen. Den är uppenbar och kanske resultatet av att många händer sysslat med samlingen, inte ur forsknings- men väl ur förvaringssynpunkt. Materialet är rikligt

---

²⁷ SMB volym 1 s. 8

och synnerligen blandat. I föregående avsnitt har beskrivits hur ordningen i samlingen som helhet yttrat sig och beskrivningen upprepas därför inte här. Det rikliga materialet kräver ett detaljstudium utöver vad som ryms inom ramen för uppsatsen. Det är därför bitvis tillfälligheter som gör att vissa avskrifter skiljes ut från mängden. Nedan skall lyftas fram några inslag i kapselns innehåll, vilka samtidigt illustrerar svårigheten att finna en logisk struktur vid redovisning av innehållet:

- en bön ”from Värmland”
- en visa från Holland
- ett antal visor ur *Schlesische Volkslieder*, tryckt 1842
- en saga om ”Hvarföre björnen är utan svans” – ur Svenska Folksagor.
- Anchor Song: *Hå.Hej! Hif och lätta dig pall!*
- Tre tyska medeltidsvisor, bl a ur *Des Knaben Wunderhorn*
- *Angelstad-säggen* – en lång berättelse enligt vilken Ebbe Skammelsons brott skulle ha begåtts där och han enligt traditionen ligger begravnen där
- *Balladen om Ebbe Skammelson* och ett antal varianter
- En pastoral ur Bellmans skrifter, Stockholm, tryckt 1836, 8 verser
- Ramsor, bl a *Siste tjente jag hos en Bonde* med flera varianter
- *Balladen om Fussum Fej* from Södermanland
- Beskrivning av Staffans-seden samt ett sångspel med Staffan, tre vise män, Herodes och Judas
- *Hillebrand* (se nedan)
- del av en opposition, skriven på latin, vid en disputation 1734

En uppteckning är unik på så sätt, att någon annan liknande inte återfunnits i hela samlingen: *Om Riddar S: Orian* varpå följer sex takter neumer, på fyra notlinjer. Därpå texten:

Loffuat warde Jomfru Maria
Och henne welsignade son
Jack will eder en vise at queda
Hon är giordt om riddar santo Orian.

Sedan följer några ofullständiga strofer (nr 2 och 3), och efter strof X har skrivits: *Här har afskrivaren tröttnat och upphört*. Inga upplysningar lämnas varifrån uppteckningen är gjord.

Detta är alltså bara några exempel ur det några hundratal dokument rika materialet, där visor och ballader utgör en stor del.

Det är också i kapsel två som de första konkreta spåren på kontakterna Stephens-Grundtvig återfinns, och handlar om några enstaka men viktiga ord, främst ”trykt . DgF III..” som skrivits på några balladuppteckningar med annan handstil än Stephens’. Intressant i sammanhanget är en notering med blyerts på baksidan av en uppteckning: *10. Grundtvigs frågor*. Vad kunde det vara för frågor? Handstilen är varken Grundtvigs’ eller Hyllén-Cavallius’ - är det möjligen en sekreterares?

På ”En visa från Gotland”, med inledningstexten:

Och ungersven bad om sin aldra
Sin aldra käresta vän

finns ett annat spår till Grundtvig. Det står skrivet, åter med blått bläck och med den handstil som förmodligen är Grundtvigs, ”flyvebladsteksten”, alltså ”flygbladstexten”.

På en tredje står skrivet med samma detaljer, *DgF 124, omtalt DgF III 910*, vilket uppenbarligen är en referens till textens plats i samlingen.

Ytterligare intressanta fynd gjordes i kapseln. Ett av dem är daterat 1841. Det utgörs av en översättning av balladen *Hillebrand* till engelska, med påskriften *Previously in the Foreign Quarterly Review no 47, april 1840, p 41-43*. Detta leder direkt till Erslews tidigare nämnda författarlexikon, där det anges att Stephens under rubriken *The Old Popular Ballads and Songs of Sweden* fick publicerat åtta gamla svenska ballader. Att materialet i kapseln är en avskrift av översättningen verkar inte otroligt. Trots sökande på KB har det inte varit möjligt att finna det aktuella tidningsnumret som skulle ha talat om vilka ballader det gällde..

3.2.3 Kapsel 3

För ballad- och visforskare är innehållet i kapsel tre det minst intressanta. En genomgång visar att kapseln innehåller fler visor än ballader. Antalet visor är dock inte i närheten av mängden i kapslarna två och fyra. Balladerna är de mera välkända, och det anmärkningsvärda är att avskrifter av dem finns även i kapslarna två och fyra, t ex *Sven i Rosengård*, *Herr Peder* och *Liten Kerstin*, och *Den rike mannen*. Detta gäller svenska avskrifter.

Utöver dem finns en rad översättningar av Stephens till engelska av svenska ballader, men även avskrifter av engelska ballader och urklipp och uppklistrade ballader med arrangerad musik. Än en gång inträffar det att några av de avskrifter som finns här, även finns i kapslarna två och fyra – Stephens har alltså dubbelarbetat, eller har han möjligen glömt att han redan skrivit av/översatt en gång redan? De jämförelser som gjorts visar att avskrifterna i de olika kapslarna är identiska.

Som nämnts finns en betydande mängd visor, både separata och i vishäften, och tryckårsdaterade från mitten av 1840-talet till 1912, Det förekommer anmärkningsvärt många ”andliga visor”, både enstaka och i samlingar.

En icke ringa del av kapseln innehåller material som härrör från studentrörelser och skandinavismens glanstid. Det är sånger och hälsningar från svenska, danska och norska studenter till sina värdar vid besök i de övriga länderna, och sammanlagda med detta material finns ett antal sånger till ”den nordiska kvinnan”.

Även tidens kungligheter hyllas med underdåniga men inte svassande tal, sånger och dikter, och ett antal sådana finns i kapseln. Mycket av det högstämda innehållet tar avstamp i Nordens forntid och gudavärld, och jämförelser med Tor, Oden, Freja och andra gudar är återkommande inslag.

I kapsel tre finns också en mindre kapsel som bär den systematiska samlarens signum. Där finns nämligen, var och en i blått omslagspapper, fem fasciklar med stadsnamn skrivna utanpå: Örebro, Umeå 1848, Vestervik 1834-54, Sölvesborg 1850: *Fyra andeliga sånger, Söderhamn*. De innehåller samtliga enstaka, till formatet småtryck på lumpppapper, med

andligt innehåll. Den tjockaste luntan innehåller enbart danskt material, ordentligt ordnat efter årtal 1812-1820 och med innehåll av hyllningstal vid silverbröllop, andliga visor, böner m.m., allt i litet format, tryckt med frakturstil.

Kapseln innehåller åtminstone tre anmärkningsvärda dokument. Det ena är ett stort dokument med en dikt: *The Queen's Jubilee, June 21, 1887, Vivat Victoria*, undertecknat av George Stephens. I dikten prisas drottning Victoria för alla sina dygder och även England, fullt upptaget med att bygga ut sitt imperium, hyllas för sin fredsbevarande insats. Till sist står tryckt: *No rights reserved*.

Det andra dokumentet sätter slutpunkten för samlingen. Det är ett blad med *Två Frimurarsånger*, av vilka en framfördes i Sala 1925. Årtalet bör upprepas: 1925, vilket är det senaste året som påträffats. Detta ställer givetvis nya frågor om när samlingen sammanställdes men leder till en redan formulerad slutsats: Stephens, död 1895, var inte den ende upphovsmannen till samlingen.

Det tredje dokumentet är ett fascinerande möte med stor lärdom och hängiven forskarnit. Dokumentet består av en handskrivna, av lösa små blad sammanbunden liten bok. På omslaget står *Beowulf*, alltså den medeltida anglosaxiska hjältedikten. Innehållet är häpnadsväckande: forskaren, vars namn uttyddes till Richard Cleasley, har metodiskt gått igenom den omfattande hjältedikten i originaltexten, lyft fram alla tveksamma passager, med nummer namngett raderna och med liten piktur skrivit av dels radens originaltext, dels sina kommentarer, rättelser eller översättning. Cleasley skriver på engelska, men ett litet ark, med samma utformning, är skrivet på tyska. Årtalet på det senare anges till 1833 medan den till volymen dominerande engelska delen har påskriften "1837". Stephens har själv skrivit på omslaget att dokumentet kom i hans ägo efter Cleasleys död. Jag vill beteckna detta som hela samlingens märkligaste dokument, överträffande det likaledes om stor möda vittnande handskrivna handlexikon som utgör underlaget för Stephens' första engelsk-svenska lexikon från 1841.

3.2.4 Kapsel 4

Denna kapsel återfanns ett halvår efter de första tre. När kapseln öppnades låg överst en samling papper, omslagna med ett mjukt band. Under det låg en stor mängd lösa blad, av vilka några skall kommenteras nedan.

Ordning/oordning och innehåll påminner om kapslarna 2 och 3 och förutsättningarna att finna en struktur för att beskriva materialet är detsamma, dvs. för tillfället inte möjligt. För detta krävs en systematisk genomgång och registrering på data.

Även i kapsel 4 finns avskrifter med påskriften "tryckt" vilket bör påpekas – inte *trykt* som i kapsel 2 och som är danska och förmodligen skrivet av Grundtvig. Om påskriften betyder att de tryckts i något sammanhang har inte gått att reda ut – balladerna återfinns inte i någon av de "vanliga" utgåvorna, dvs. de av Afzelius eller Arwidsson. Möjligheten att de ingår i tryckmanuskriptet till Stephens' och Hyllén-Cavallius stora folkvisesamling skall utredas längre fram.

Rent allmänt kan sägas, att innehållet i kapsel 4 påminner om kapsel 2 vilket är att förvänta, om det tidigare scenariot för hur samlingen dels kommit till, dels hamnat i kapslarna håller.

typ och för samma målgrupp och förhållandet att de ligger tillsammans förefaller stärka teorin om en särskild volym för barn.

Dufvan och Walmon

Två ballader har noterats med samma nummer, skrivet ovanför titeln. Både *Trogen kärlek* och *Dufvan* har fått nummer 13 men på ingen av dem har skrivits *tryckt*. Av de båda är den senare inte förekommande i någon av Afzelius' eller Arwidssons samlingar, inte heller i SMB. Den existerar uppenbarligen i en mycket gammal visbok och är en bedrägligt enkel och vacker liten ballad. För visst är det en allegori om ett älskande par, men vem som är vem och vad som är vad kunde förmodligen den tidens åhörare reda ut, medan nutidens läsare får tolka in vad de själva anser passande, eller möjligen opassande. Den återges in extenso.

Dufvan

Ur Kungl. Bibliothekets Hds Wis-bok,
Ifrån slutet af 1500-talet, ss 99-100

I

Dufvan och Walmon the gå i dantz
Och dufvan dantzar i valmons handh
Här dantzar en lijten Dufva

II

Dufvan och walmon the gå i sengh
Dufvan dantzar i walmons fhampn
Här dantzar en liten dufva

III

Duffva o duffva du still dijn dantz
Du tappar bårt dijn rosenkrantz
Här dantzar en lijten dufva

Det bör påpekas, att ”Dufvan och Walmon” dykt upp i vår tid: Olle Adolphson, välkänd trubadur, har tonsatt och sjungit in den på en cd.

Som nämnts är innehållet i kapseln synnerligen blandat, och så är handstilarna på materialet. Stephens' och Hyltén-Cavallius' är lätt igenkännbara och även prosten Hyltén-Cavallius'. Sedan tyder mycket på att åtskilligt av materialet består av uppteckningar som på uppmaning av far och son Hyltén-Cavallius gjorts av vänner och bekanta, utan angivande av namn och utan att mottagarna skrivit dit meddelarens namn.

Inte oväntat upprepas en del mönster från innehållet i kapsel 2. Bland allt handskrivet material finns anmärkningsvärt mycket tryckt och klippt ur Dybecks *Runa*, med noggrant angivande av ur vilket nummer texten hämtats. Likaså finns ett antal ballader som översatts till engelska av Stephens, och översättningarna har oftast samma uppbyggnad. Först kommer titeln, därefter en kortare utläggning om varifrån balladen hämtats och slutligen texten. Mönstret går delvis igen i de svenska uppteckningarna. Där har förklaringarna ofta skrivits på engelska medan titel och text är på svenska.

De båda vännernas samarbete tar sig åter konkreta uttryck. Sålunda förekommer det ett antal gånger även här, att Stephens skrivit första strofen och att Hyltén-Cavallius sedan fyllt på. På ett antal uppteckningar gäller motsatsen: Hyltén-Cavallius har börjat och sedan har Stephens fyllt på. Vid något enstaka tillfälle har den ene, oftast Stephens, gått in och ändrat i den andres text.

Vid ett enda, hittills observerat tillfälle har upptecknarens namn kommit med. Det gäller en översättning av *The Slumber Runes*, hämtad *From Arwidsson's Svenska Fornsånger II*, 249.

I

A virgin in our land doth bide;

Trim Tramelin

.....

undertecknat med blyertspenna *George Stephens*

Även i kapsel 4 finns ett betydande antal ballader och visor med musik. Enligt mönster från tidigare varierar notskriften från ordentligt nerskrivet på handritade radsystem som klistrats på uppskriften, till fullständiga tryckalster med text, melodistämman och pianoackompanjemang. En ballad har uppenbarligen haft stort genomslag. Det gäller en översättning, "Union in the grave" som tonsatts av två olika personer. *Air and words – a Swedish ballad, harmonised by E. Drake*. Den går i g-moll i 4/4 takt och har fått påskriften *mournfully*. Den andra har påskriften *harmonised by B.W. Hallberg* och går i a-moll i 2/4 takt, med påskriften *Larghetto*.

Helt avvikande från övrigt material är ett skillingtryck, "Om vårens och Sommarens Ljuflighet" från 1801. Det är tvåvikt och tryckt på mörkt grå-blått papper, oklippt i kanterna och förefaller vara uppvecklat mycket sparsamt – kanske ett tryck ur Stephens' berömda samling skillingtryck som hamnat fel?

I botten på kapsel 4 ligger slutligen något som möjligen är ett uttryck för Stephens' försök att spela melodier och att få dem rätt upptecknade: ett utvikbart tryck i kraftigt papper, *Tabell till Bocklet's populära Pianoskola, från kontraoktav till fyrstrukna oktaven*. Hela klaviaturen finns återgiven med noter avtryckta och tonarters förtecken förklarade, etc.

3.2.5 Avskrifter och urklipp

Det är inte korrekt att enbart tala om *avskrifter*, om man i det här fallet menar handskrivna avskrifter. Sådana utgör visserligen den större delen av kapslarnas innehåll, men en betydande del utgörs av urklipp ur böcker eller artiklar av redan tryckta ballader, visor, danslekar etc. Dessa har sedan klistrats upp, med noga angivande varifrån urklippet skett. Just detta senare har varit till stor hjälp vid försöken att tidsbestämma tidpunkten för sammanställningen av samlingen – t ex utklipp ur Dybecks *Runa*.

Till ett antal ballader har notskrift bifogats, och här gäller samma sak: i en del fall har färdigtryckt notskrift klippts ut och klistrats in före balladtexten. I andra fall har vanligt notpapper använts och någon har med bläck skrivit in melodin. I ytterligare andra fall har man med linjal ritat upp notlinjer. Därefter har just dessa rader – aldrig mer, klippts ut och klistrats in före texten. Även ett ytligt studium av den skrivna notskriften visar att olika personer hållit i pennan. De flesta notskrifterna är mödosamt och amatörmässigt nedplitade. Till några ballader har fogats melodislingor som i princip är ospelbara. Att det är en amatör som skrivit

noterna är uppenbart: t ex sitter notskriften på fel sida på tvåstrukna "h" och uppåt. Dessutom består melodislingan enbart av halvnoter, utan taktstreck, utan tonart. I några fall är det däremot en uppenbarligen skicklig notskrivare som fört pennan – det märks på "flytet" i notskriften.

Vem som än skrivit av/klistrat upp så har vederbörande varit sparsam med pappret och endast använt så mycket papper som avskriften/uppklistringen krävt. Det har resulterat i att papper i många olika storlekar finns representerade: från kvartoformat till några centimeter breda och någon decimeter långa remsor. Dock: ingen regel utan undantag – några avskrifter har fått behålla ordentligt tilltagna marginaler.

Avskrifterna har nästan utan undantag gjorts med bläck. De har bleknat med tiden men är ändå helt läsbara, och i de fall läsbarheten är mindre god har det inte med själva bläcket att göra. På något enstaka blad har skrivits med blyertspenna men, som nämnts, det är i ytterst få fall.

En intressant och viktig fråga är givetvis: vem har gjort avskrifterna? En sak är helt klar: det har mestadels George Stephens gjort. Hans handstil är karaktäristisk och tämligen lättläst. Dessutom, för att undanröja eventuella tvivel, smyger sig hans engelska ursprung in, som skall kommenteras senare.

George Stephens är alltså det tunga namnet i sammanhanget. Det förekommer emellertid en rad andra personers handstilar, och främst bland dem är Gunnar Olof Hyltén-Cavallius', på sitt sätt lika karaktäristisk som Stephens'. Hyltén-Cavallius skriver mera kraftfullt och regelbundet, med omsorgsfullt formade bokstäver. Stephens' handstil är flyhänt och ger intryck av att vara formad av en snabbskrivare,

Dessa två är det mest förekommande. Dock finns det andra handstilar representerade och bland dem märks Carl Fredrik Hyltén-Cavallius', Gunnar Olofs pappa som på olika sätt var aktiv och behjälplig vid sonens insamlande av vismaterial. Ett mindre antal dokument har skickats in av personer som själva signerat det inskickade. Ett förtydligande bör göras. Det har inte varit möjligt att skilja mellan rena avskrifter och uppteckningar, alltså sådant material som mestadels anonyma personer själv upptecknat och sänt till Stephens. Den senares material har nästan alltid omsorgsfulla referenser till den källa som avskrivits. De anonyma uppteckningarna är med få undantag just anonyma och ger inga ledtrådar till vem som står bakom uppteckningen.

Som nämnts finns avskrifterna på olika stora papper. På en del finns bara en rubrik med balladens titel och sedan ofta från vilket landskap den kommer. Därpå följer texten. På ett antal ballader och visor har skrivits en tämligen utförlig inledning, oftast av George Stephens. Innehållet i den beskriver varifrån, dvs. från vilket landskap balladen kommer, om den är en variant av redan känd ballad eller om den är en avskrift ur någon av de redan utgivna folkvisesamlingarna, alltså Grönland, Afzelius eller Arwidsson eller ur Dybecks tidskrift "Runa". På ett betydande antal avskrifter har klistrats en melodislinga eller urklipp med tryckta noter och musiken arrangerad för pianoackompanjemang.

Det är inte enbart ur redan tryckta utgåvor som avskrifterna/urklippen är hämtade. Många av dem är hämtade från andra folkloristikaktiva upptecknare/samlare. Oftast förekommande är lektor Levin Christian Wiedes namn men även den egensinnige Leonard Fredrik Rääfs. Dessutom finns det påskrifter som talar om att en avskrift hämtats från olika gamla visböcker

och –samlingar, bl a den Gyllenmärska. Detta är helt följdriktigt: Stephens hade ju blivit specialist på 15- och 1600-talsmanuskript under den tid han forskade på Kungliga biblioteket, och utvecklats till en auktoritet på området.

3.2.6 Numrering, ”tryckt” och ”begagnat”.

Det finns tre andra slags påteckningar på en del av avskrifterna som det inte går att finna någon säker förklaring till. Den första gäller numreringen.

Åtskilliga av balladerna som upptecknats med Stephens’ handstil är numrerade. Inte så att det står en siffra uppe i högra hörnet, alltså vanlig paginering, utan numreringen är placerad ovanför titeln på uppteckningen. En del ligger i nummerordning medan plötsligt ordningen bryts och andra dokument kommer emellan. När sedan numreringen fortsätter kan den vara helt annorlunda och inte fortsätta där den senast slutade. Det kan finnas flera förklaringar till detta. En är denna: balladerna låg ursprungligen i nummerordning. När Eilert sorterade ut de som hörde hemma i Småland, bröts ordningen. Samtidigt blev det ordning, om några ballader med Smålandsanknytning låg i följd. Frågan infinner sig: vad står numreringen för?

Man kan tänka sig olika förklaringar. Höll Stephens på att förbereda en ny balladutgåva och numrerade de tänkta inlagen? Överensstämmer numreringen med numreringen i det färdiga tryckmanuskriptet till Vs (*Vissamling*) 3:1-2 på KB, vilket i så fall skulle kunna innebära att Stephens-samlingen enbart är en avskrift av Vs 3. Eftersom dessa frågor är centrala i uppsatsen kommer de att diskuteras utförligt längre fram.

Sedan gäller det påskriften *tryckt* på ett antal uppteckningar. Vad betyder det? Var är balladen/visan tryckt? Har avskriften gjorts från någon av tidigare, redan tryckta folkviseutgåvor, som Afzelius’ eller Arwidssons? Har de i så fall samma nummer hos dessa som det som står på Stephens’ uppteckning? Detta går att kontrollera och svaret är nej! Uppteckningarnas numrering stämmer inte överens med vare sig Afzelius’, Arwidssons eller första volymen av *Sveriges historiska och politiska visor*. Dybecks tidskrift ”Runa” har inte heller formen av en enhetlig balladsamling, utan innehållet i varje nummer är blandat: ballader, sagor, arkeologiska uppsatser etc. Däremot har många av balladerna/visorna påskriften *finns hos, hemtad från* och då anges alla tre ursprung. Någon slutsats kan inte dras av detta – det är ju uppenbart varifrån ballader/visor hämtats medan någon förklaring till varför de numrerats inte finns, såvida det inte helt enkelt var Stephens’ eget system för att hålla ordning på avskrifterna.

En annan möjlig förklaring kan vara: det är Svend Grundtvig som skrivit *trykt* på de aktuella uppteckningarna. Det är belagt att Stephens lånade ut sina samlingar av uppteckningar till Grundtvig medan denne höll på med sitt stora arbete *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF). Band tre och fyra av den stora utgåvan har ett stort inslag av svenska ballader, eller snarare svenska varianter av ballader.²⁹ Var det möjligen så, att när Grundtvig använt en av balladerna skrev han *trykt* på den? I så fall bör rimligen de numrerade balladerna finnas i band tre eller fyra av DgF

Det är i kapsel två som ett möjligt svar visar sig finnas. Vid en andra, mera noggrann genomgång av den gjordes en upptäckt. På ett antal ballader har skrivits, med annan handstil än Stephens’ och med annat bläck, bl a

---

²⁹ *ibid*, s. 530

- *flyvebladstekst*, alltså *flygbladstext* – det står på en visa från Gotland:
Och ungersven bad om sin aldra,
sin aldrakäraste vän..
- kort omtalt DgF III 910
- *DgF 124, omtalt DgF 910*
- *ikke trykt*, skrivet på en till engelska översatt ballad *Swain Swan White from the province of Upland*
- *omtalt Afz II 98-100*

Detta är bara några fynd – en noggrann, papper-för-papper genomgång skulle troligen avslöja fler.

Vad betyder nu påskrifterna? Den första iakttagelsen är uppenbar: de är skrivna på danska – ”tryckt” på svenska motsvaras av *trykt* på danska. Kan man då inskränka antalet personer som gjort påskriften till två: Stephens eller Grundtvig? Det verkar rimligt – vem annars kan ha haft intresse av att i detalj arbeta med samlingen och göra påskrifterna på danska? Stephens hade lätt för språk – han lärde sig t ex svenska på förbluffande kort tid och hade ett gott språksinne.

Alltnog, Stephens hade förmodligen snabbt lärt sig danska och är en möjlig kandidat till påskrifterna. Däremot är Grundtvig en trolig kandidat, av den enkla anledningen att handstilen inte är Stephens’, och hans handstil är distinkt och lätt igenkännbar. Alltså trolig slutsats: det är Grundtvig som gjort påskrifterna och sedan returnerat samlingen till Stephens.

Slutligen gäller det påskriften ”begagnat”. Begagnat av vem? Till vad? Till svar på de frågor na finns inga ledtrådar utan det får handla om rena gissningar och ibland långsökta förklaring ar. Är vi tillbaka till Grundtvig-Stephens, så att Stephens själv skrivit ”begagnat” på samma uppteckning som Grundtvig skrivit ”tryckt”, och i så fall varför? Eller har uppteckningarna redan använts i någon annan visuppteckning och det därför är en information som Stephens ger sig själv? Dessvärre får frågorna lämnas obesvarade.

3.2.7 Ballad-visa-folkvisa

Medan troligen de flesta av balladerna och deras varianter i Stephens-samlingen redan är kända är situationen förmodligen annorlunda för visorna, som så vitt är bekant inte fått samma systematiska forskarintresse. För experterna är gränserna mellan begreppen *folkvisa-ballad-visa* klara, men för den mindre initierade kan en begreppsförvirring inte uteslutas.

Folkvisa lyfts fram att ses som det övergripande begreppet, medan såväl *ballad* som *visa* är olika former av folkvisan. I *Svenska Medeltidsballader* reder Bengt R. Jonsson ut begreppen³⁰:

Visorna i denna antologi kallar jag *ballader* men betraktar balladen som en delkategori inom folkvisorna. Med folkvisor förstås då sådana visor som [...] har en individuell upphovsman men som lever anonyma genom huvudsakligen muntlig tradition. Förutom balladerna omfattar begreppet folkvisa i denna mening även andra berättande visor, lyriska visor av olika slag, sånglekar, funktionellt bestämda arbetsvisor, m.m.

³⁰ Natur och Kulturs Klassiker serie, 1966, s. 19. Stockholm.

Det långa citatet ovan motiveras av behovet att klarlägga vad som verkligen inryms i begreppet *folkvisa*, eftersom det var den benämningen Stephens och Hyllén-Cavallius gav sin planerade utgåva av – just *Svenska Folkvisor*. De talade inte om *ballader*. Dessutom hade de möjligen Arwidssons *Svenska Fornsånger* i åtanke. De tre volymerna i den serien innehåller inte bara folkvisor av den typ vi idag kallar *ballader*, utan även *Lekar och Dansar, samt Barn- och Vallsånger*.³¹

3.2.8 Balladsamlingen.

Det är inte helt oproblematiskt att kalla innehållet i fyndet av fyra kapslar i Växjö för *balladsamling*. Det är korrekt att det finns en samling ballader där, men det är inte hela sanningen. Utöver balladerna finns, som tidigare understrukits en stor mängd annat folkloristiskt material

Samtliga typer av ballader enligt SMB: s indelning finns representerade, och inte helt oväntat förefaller riddarvisorna vara de oftast förekommande. Det har inte varit möjligt att göra en systematisk genomgång av den mycket stora samlingen ballader med alla varianter – den uppskattas till ca 800, men med ett undantag är, när ca 200 ballader granskats alla, utom en, tidigare kända i balladsammanhang. Det är även viktigt att nämna, att redan nu, när avskriften gjordes på 1840-talet, introducerades det system som fullföljts i SMB vad gäller systematisering av ballad och –varianter. Ofta ligger en ballad med sina varianter samlade på en plats, och då finns överst på avskriften, ovanför titeln, en stor bokstav angiven. Bokstäverna börjar med ”A” och sedan fortsätter påskriften, stundtals långt ner i alfabetet, på olika varianter av balladen.

En mycket intressant, återkommande detalj i sammanhanget är att på de flesta balladerna har angivits från vilket landskap de kommer. Ytterligare en detalj är att i många fall har Stephens’ engelska bakgrund slagit igenom. Det står sålunda *from Gotland, from Vermland, from Dalarna* skrivet överst, medan det på andra, med samma handstil står *från Skåne, från Vermland, från Westmanland*.

Stephens’ engelska ursprung gör sig, som påpekades under ”Kapsel 1” ovan, påmint även på annat sätt: på en del ballader har han gjort en längre utredning om meddelare, ursprung av typ visbok, landskap, jämförelse med utländsk ballad, etc. – allt på engelska. Sedan följer ballad texten – på svenska!

3.2.9 Visor, hyllningsdikter och böner i Stephens-samlingen.

Vad innehåller då balladsamlingen? I korthet: till största delen ballader men även ett betydande antal visor. Som nämndes inledningsvis (s.2) har jag funnit det motiverat att beskriva och i några fall, citera både ur visorna och från andra genrer. Anledningarna är tre: en stor del av samlingens innehåll består av visor, vilka som helhet är betydligt mindre utforskade än balladerna. Den andra anledningen är att en del av visorna förefaller vara original och även om de är kända så är de inte tidigare publicerade. Den tredje är att genom att peka på dokument ur andra genrer belyses bredden i Stephens-samlingen.

Samlingen innehåller ett mycket stort antal visor av olika innehåll och av typen nidvisor, skämtvisor, klagovisor, barnvisor, arbetsvisor etc., varav åtskilliga är från slutet av 1500-talet och skrivna med gammalstavning. De andliga och till innehållet innerliga visorna förekommer

---

³¹ Arwidson, försättsblad band I, *Svenska Fornsånger*

rikligt och har oftast det gemensamt att de är äldre än de övriga – de har påskrifter av typ ”Kb anno 1640”

Wijsa

Thett vil iagh nu beslutha fåå
Gud giffin at ther blifwa må
Medhan iagh är karsk och sund
Och wij andra båda ungh

I åtskilliga fall, när melodier finns till visorna finns det angivet att melodin är hämtad från *den gamla psalmboken* – vilken denna är lämnas ingen upplysning om men 1695 års psalmbok förefaller trolig, eftersom ”den nya” utgavs 1819.

Barnvisor förekommer i betydande antal och anmärkningsvärt är att så många har påskriften *från Gotland*. Dessa ligger f.ö. samlade tillsammans.

Vid genomgången av kapsel fyra gjordes ett överraskande och i sammanhanget oväntat fynd. Det var en avskrift av vad som kunde ha varit en visa, med text som börjar:

Kvällens guldmoln fästet kransa
älvorna på ängen dansa
och den bladbekrönta näcken
gigan rör i silverbäcken.

Detta är varken en ballad eller en visa utan en av svensk litteraturs mest kända dikter, ”Näcken” av Erik Johan Stagnelius. Anmärkningsvärt är inte bara att dikten finns här – den är dessutom tonsatt, inte av en utan av två olika kompositörer. Varför den förekommer här kan man spekulera över, men Stagnelius har på ett kongenialt sätt fångat den naturmytiska balladens stämning, och den skulle mycket väl kunna passera som en naturmytisk visa, om en sådan indelning av visor finns. Däremot inte som ballad, eftersom den saknar omkväde.

Hyllningsdikter, i för vår tid svassande och underdånig stil finns det ett antal av och ger en bild av ståndssamhället och författares och versskrivares beroende av de besuttna i samhället. Som sig bör är det högrävande och ohöljt smicker, och som väntat tillskrivs föremålet för uppvaktningen närmast osannolikt ädla egenskaper och en guldkantad personlighet, något som troligen hade föga motsvarighet i verkligheten.

4. De två huvudfrågorna.

Men åter till Stephens, som trots allt gjorde den helt övervägande delen av arbetet med samlingen. Satt han och skrev av över 1000 ballader och visor, klistrade och klippte ut redan tryckta noter eller plitade omsorgsfullt melodier för hand för sitt höga nöjes skull? Säkerligen inte –men vad var syftet? Vad skulle han ha samlingen till?

De frågorna leder över till *de två huvudfrågorna*:

När sammanställdes samlingen?

Vad var syftet med den?

4.1 När sammanställdes samlingen?

Man kan begränsa den period under vilken avskrifterna bör ha gjorts och kärnan i samlingen skapats. En ledtråd är nämligen året ”1841”, skrivet på en av balladerna. Om detta är tidigaste startpunkt, är 1850 troligen den senaste. Då har Stephens flyttat till Danmark och säger sig ge upp folkloristiken för alltid³². I Köpenhamn är Stephens fullt sysselsatt dels med arbetet som först lektor och sedan professor vid universitetet, dels med sitt ”vanliga” arbete som korrespondent åt engelska tidningar, dels med översättningar och författande av skådespel, dels med att författa litterära hyllningsverk på vers, dels med att skriva vetenskapliga artiklar i olika ämnen, dels med sitt engagemang för Danmarks sak i konflikten med Tyskland över Schleswig-Holstein men framför allt med sitt storverk om skandinaviska runstenar. Att han dessutom skulle hinna med att kopiera över 1000 ballader och visor förefaller inte troligt.

Skall man snäva in perioden ytterligare blir Hyltén-Cavallius’ uppgift i *Ur mitt framfarna lif* av intresse³³:

Redan 16 September 1843 [...] uppgjorde jag således mitt litterära program, som var, att Stephens och jag skulle tillsammans bearbeta Sveriges folksagor och folkvisor.

Som nämnts ovan var det Hyltén-Cavallius som inspirerade Stephens att ägna sig åt folksagor och folkvisor – nya intresseområden för honom, och redan 1840 översatte han och fick i England publicerat åtta medeltida svenska ballader. Alltså är år 1840 möjligt, men enda skriftliga bevis för början av samlingen finns genom årsangivelsen ”1841” på en av balladerna.

En hypotes kan vara att Stephens med sedvanlig energi och entusiasm inför ett nytt intresseområde antingen satte igång med att själv samla in folkvisor från olika håll eller började renskriva de folkvisor Hyltén-Cavallius hade samlat in i Småland eller båda delarna, men att detta inte hade högsta prioritet. Kanske visste Stephens inte riktigt vad han skulle ha uppteckningarna till, och dessutom var hans första prioritet publicistisk verksamhet som

---

³² Kabell, s.22. Utsagan är diskutabel: hos Erslev, s.275 finns t ex angivet en uppteckning från 1861 av en gammal svenska ballad, ”Hammarhämtningen”.

³³ Hyltén-Cavallius, s. 108

kunde försörja familjen. När däremot de båda vännerna var överens, på hösten 1843 om vad de gemensamt skulle fokusera på, kom saken i ett nytt läge och arbetet med balladerna lades högt upp på åtgärdslistan. Sammanfattningsvis ligger det nära till att ange 1841 som startpunkt men att verksamheten tog verklig fart 1843.

Bengt R. Jonsson konstaterar om samlingen Vs 3 på KB:

framstår det som troligt att Vs 3 i huvudsak hade färdigställts o.1850³⁴

Utöver materialet i Vs 3 finns en stor samling oredigerat material i Vs 4. Vi får aldrig veta hur systematiskt de båda författarna gick tillväga: samlade de in allt material först och renskrev och redigerade därefter, eller gjorde de detta parallellt med att de samlade in nytt material? I det senare fallet kunde konsekvensen bli att de aldrig blev färdiga och kunde sätta punkt för materialinsamling och inrikta sig på utgivandet. Sedan kom Stephens flytt till Köpenhamn emellan och projektet med utgivande av *Svenska Folkvisor* lades på is. En rad fakta som stöder antagandet att ballad- och vissamlingen sammanställdes 1841 - 1850 kan anföras.

Stephens lärde känna H-C 1839. Innan dess hade han inte visat något intresse för folkloristik – inget i Erslews verkförteckning tyder på det. Året 1839 kan därför ses som första teoretiskt möjliga startår för samlingen.

Året 1840, i april publiceras i *The Foreign Quarterly Review* en översättning av Stephens av åtta gamla svenska ballader under rubriken *The old Popular Ballads and Songs of Sweden*. Vilka dessa ballader var har inte gått att fastställa, men det kan konstateras att det finns ett antal översättningar, fler än åtta, i Stephens-samlingen.

Det första årtal som påträffats på den nu aktuella balladsamlingen är, som tidigare nämnts 1841.

År 1842 började Richard Dybecks tidskrift *Runa* att utkomma – ur den lånade Stephens och Hyltén-Cavallius rikligt. Möjligen var samarbetet dubbelriktat, så att de två vännerna försåg Dybeck med material.

Samma år, 1842 utkom sista volymen av Arwidssons *Svenska Fornsånger*. Även härifrån lånades mycket material till de egna samlingarna.

Året 1843 börjar Stephens och Hyltén-Cavallius planeringen för serien med svenska folkvisor, av vilka *Sveriges historiska och politiska visor* avsågs bli första bandet. Redan då hade Stephens börjat med avskrifter – se ovan ”1841”.

Sedan dyker årtalet 1845 upp. Det sker på en avskrift av *Bror och syster* från Dalsland. *Hemtad ur L. Borgströms 'Berättelse om dess resa i Vermland och Dalsland 1845*. Den finns i kapsel 2.

Nästa årtal är 1847, en avskrift av *Till Nyckelpigan. En tysk uppteckning hos E.Fiedler, Dessau 1847*. Även den finns i kapsel 2

---

³⁴ Jonsson, s.529.

På baksidan av ovanstående dokument finns skrivet: *Se dylika tyska Barnvisor hos K. Simrock 'Das deutsche Kinderbuch', Frankfurt am Main 1848. Finns i kapsel 4.*

Enligt Jonsson verkar det vara troligt att Vs 3 i huvudsak hade färdigställts o 1850 och han anser också att Stephens hade utfört de flesta renskrifterna innan avflyttningen till Köpenhamn 1851.³⁵

Året 1851 flyttar Stephens till Köpenhamn och lägger enligt egen utsago därmed folkloristik en på hyllan för alltid.³⁶

Året 1853, när Stephens redan är bosatt i Köpenhamn, utkommer första och enda volymen av Stephens' och Hyltén-Cavallius' gemensamma arbete *Sveriges historiska och politiska visor*.

En inte alltför djärv hypotes är sålunda att kärnan i samlingen sammanställdes 1841-1850.

4.2 Uppgifterna i Svensk Balladtradition

Till de kronologiska förhållandena kommer andra av största intresse i sammanhanget. Bengt R. Jonssons storartade arbete *Svensk Balladtradition*, innehåller en utomordentligt intressant upplysning. Han redogör där för innehållet i den vissamling som på Kungliga Biblioteket har beteckningen Vs 3. och Vs 4. Då det han skriver är av största värde för uppsatsen, citeras det i sina viktigaste delar:

År 1853 utkom 'Sveriges historiska och politiska visor, samlade och utgifna af Gunnar Olof Hyltén-Cavallius och George Stephens. Någon följande del utgavs aldrig. Ett i huvudsak helt färdigt tryckmanuskript till fortsättningen [...] förvaras emellertid, tillsammans med manuskriptet till den utgivna delen, i KB under signum Vs 3, närmare bestämt Vs 3: 1-2. Under signum Vs: 3-5 förvaras tryckmanuskriptet till Svenska folkvisor. Det var nämligen meningen att de historiska och politiska visorna blott skulle utgöra början till en mycket stor svensk visedition. Numreringen av visorna i ms är löpande, från den första bland de historiskt-politiska till den sista bland folkvisorna.

Hela Vs 3 har som nämnts karaktären av tryckmanuskript. Under signum Vs 4 förvaras i KB en samling lösa och tämligen oordnade visuppteckningar och –manuskript. Såvitt jag kan finna har det aldrig uttryckligen påpekats eller visats, att i Vs 4 ingår ett stort antal av de original och primäruppteckningar, varpå den planerade editionen av Vs 3 baserats. Det är därför av största värde att Vs 3 och Vs 4 ställs i relation till varandra, detta särskilt som i renskriften Vs 3 många texter ur Vs 4 upptagits med endast vissa av stroforna. En mindre

del av innehållet i Vs 4 utnyttjades icke alls för Vs 3. Å andra sidan finns det somliga uppteckningar, som renskrivits i Vs 3 men som i original nu ej finns bevarade i Vs 4 eller annorstädes.³⁷

För att klargöra vad som är vad, redovisas här de olika delarna i en uppställning. Jonssons redogörelse har jag uppfattat så, att

---

³⁵ *ibid.* s. 529

³⁶ *Illustrerte Tidende* s. 24

³⁷ Jonsson, s. 528

Vs 3: 1-2 innehåller dels tryckmanuskriptet till den del som utgavs, dels det nästan färdiga tryckmanuskriptet till del två av *Sveriges historiska och politiska visor*, som aldrig utgavs.

Vs: 3 3-5 innehåller tryckmanuskriptet till det som skulle bli *Svenska folkvisor*, en fortsättning på de två banden av *Sveriges historiska och politiska visor*.

Vs 4 innehåller uppteckningar som, utöver de som användes i Vs3, också sådana som troligen utgjorde material till ytterligare band med folkvisor.

4.3 Vs 4 och Stephens-samlingen

Vilken roll spelar nu Vs 4 för dechiffreringen av frågorna ”när” och ”till vad” runt Stephens-samlingen?

Balladsamlingen med beteckningen *Vs 4* har jag gått igenom på Kungliga Biblioteket, från början till slut. Den har yttre formen av en och endast en, traditionell arkivkapsel. På ryggen står skrivet

Vs 4
Svenska
Folkvisor
m.m.
uppteckn. o sam
av
G.O. Hyltén-
Cavallius

Innehållet består av tre fasciklar och en samling skrivna papper, allt inlagt i ett vitt omslag. På det står skrivet: *Uppteckningar af Folkvisor jämte några melodier af olika händer och från olika trakter (till en stor del af G. O. Hyltén-Cavallius*. På första mappen står skrivet:

Folkvisor. Kladdar Begagnad Uppteckningar
Flera äldre anteckningar af värd

Slutligen står på en mapp: *Svenska Folk=Visor Samlade af Gunnar Olof Hyltén-Cavallius Åren 1834–184..*

Innehållet i kapseln är paginerat, från 1 till 600 – varje blad är paginerat på fram- och baksida. Pagineringen gjordes 1966. De olika pappernas storlek varierar, från bara två-tre cm breda och en dm långa pappersremсор till några stora, vikta ark i kvarto-format.

Det förekommer en rad olika handstilar, av vilka Hyltén-Cavallius' är den i särklass mest frekventa. Ett fåtal handstilar är helt oläsliga och det måste ifrågasättas om texten är på svenska. En visa är skriven på latin. Några texter är skrivna på ett ålderdomligt språk och svåra att tyda och i några fall omöjliga att förstå.

Att det förekommer olika handstilar är inte oväntat: Hyltén-Cavallius fick ju uppteckningar från olika håll och olika personer. Hans pappa kontraktsprosten uppmanade sina vänner att göra uppteckningar och skicka, och själv bidrog han med några visor. Något anmärkningsvärt

är att ingen uppteckning är gjord med George Stephens' handstil. Däremot är hans namn nämnt vid två tillfällen, då han räddat några dokument från en *Hökare-bod*, vilket skedde 1841 resp. 1842.

Av uppteckningarna är de flesta ballader men det förekommer även ett betydande antal visor, både andliga och världsliga, samt några fabler och beskrivningar av danslekar. Det finns åtskilliga dubletter, dvs. dubbla uppteckningar av samma ballad/visa och även en rad varianter av samma ballad/visa, beroende från vilka landsända de kommer. Med kännedom om innehållet i Stephens-samlingen kan det noteras att Vs 4 innehåller bidrag från färre landskap än Stephens-samlingen. Så långt kunde bedömas är de flesta välkända åtminstone vad titeln anbelangar: Liten Kerstin, Sven i Rosengård, Fusenfej, Herr Lagerman och liten Kerstin, Sven Svanevit, Skön Adelind m.fl.

Intressant är att texten på många ballader har strukits över med blyertspenna uppifrån-ned och har påskriften *begagnad*. Ett antal har påskriften *tryckt*. Alla som har påskriften *tryckt* har även påskriften *begagnad*, men alla med påskriften *begagnad* har inte påskriften *tryckt*. Vad *begagnad* står för är inte klart – såvida inte Hyltén-Cavallius varit inkonsekvent och inte skrivit *tryckt* där det borde stå.

Tillkomsten av Vs 4 är intressant. Balladerna kommer, som nämnts, från olika håll. Hyltén-Cavallius har själv upptecknat ett antal och noga angivit var och när och i några fall, vem som meddelat dem. Här förekommer två i sammanhanget kända namn, nämligen *Halta-Kajsa* och *Pika-Sven*. Även i övriga fall är noggrannheten stor: han anger noga varifrån han hämtat sådana texter som han själv inte upptecknat men väl skrivit ned. Sålunda refereras ofta till Afzelius och Geijer, och nästan lika ofta till Arwidsson.

Eftersom Hyltén-Cavallius först i september 1843 bestämde sig för sitt ”litterära program”, som han själv kallar det, alltså vad han ville fokusera sin vetenskapliga inriktning mot, är det intressant att notera att denna hans inriktning hade tidiga rötter. Den första uppteckningen är gjord 1835, när han är 17 år och den sista årsgaterade i Vs 4 är från 1845, när han var 27 år. Med tanke på de två vännernas planer på en stor svensk vissamling, verkar Hyltén-Cavallius i fortsättningen, dvs. efter 1845, ha överlåtit insamlande av material till Stephens. Innehållet i Stephens-samlingen, dvs. det som är handskrivet, är nästan helt med Stephens' handstil och så långt det kunnat dateras, sträcker det sig fram till 1850.

Det är svårt att bedöma vilken roll Vs 4 spelar i samband med Stephens-samlingen. Visserligen finns bitvis samma material, och en annan likhet är blandningen av dokument. Några direkt avgörande länkar med innebörd att Stephens-samlingen är en avskrift av Vs 4 har inte stått att finna – att visst material är gemensamt förefaller inte avgörande i sammanhanget. Avgörande är dock frånvaron av uppteckningar med Stephens' handstil, vilka i gengäld utgör merparten av innehållet av handskrivna uppteckningar i Stephens-samlingen. Vs 4 förefaller i stället vara ett resultat av Hyltén-Cavallius' arbete.

4.4 Hur ballad- och vissamlingen tillkom

Jonsson redogör sedan för hur samlingen Vs 3:3-5 tillkommit. Det är inte bara Stephens och Hyltén-Cavallius som bidragit till dem genom egna uppteckningar eller sådana som skickats till dem från olika medhjälpare. Även äldre manuskript som de två själva ägde inkluderades, och dessutom fick de låna ur andras samlingar. Även tryckta utgåvor lånades ur, t ex Dybecks *Runa* som började utkomma 1842.

Jonsson har ytterligare en upplysning av stort intresse:

De flesta renskrifterna har utförts av Stephens före hans avflyttning till Köpenhamn 1851. Stephens' roll vid utarbetandet av Vs 3 har tydligen i huvudsak varit redaktörens och kommentatorns. [...] Några uppteckningar ur folktraditionen har han däremot synbarligen icke gjort - härvid har kanske [...] språkliga svårigheter spelat in.³⁸

I *Dansk Biografisk Lexikon* finns en helt annan upplysning:

Bibliotekerne pløjede de igennem for at afskrive eller gøre Notater. Men ikke mindre ivrigt begav den engelske lærde sig ud blandt Landbefolkningen, især i Cavallius' Hjemstavn, Småland; han samlede Bondekoner till Kaffe og Braendevin og skrev op, Viser og Eventyr, alt hvad han kunde overkomme.³⁹

Upplysning står mot upplysning och trots att Jonsson undviker att uttrycka sig kategoriskt skall ändå noteras, att den som författat notisen om Stephens i *Dansk Biografisk Lexikon*, Axel Olrik var samtida med Stephens och bekant med honom.⁴⁰

Skulle Olriks upplysning vara korrekt förändrar den bilden av arbetsfördelningen mellan Stephens och Hyltén-Cavallius dithän, att Stephens' insats för primärbetet, alltså insamlade och upptecknade av material var mera aktiv än man förmodat. Det är en intressant upplysning men förändrar inte i sak något som berör de två huvudfrågorna, alltså när samlingen sammanställdes och vad syftet med den var.

4.5 Den kulturella miljön för folkvisesamlandet.

Den andra huvudfrågan, efter *när* samlingen sammanställdes är: vad avsåg Stephens att använda innehållet till? Svaret finns troligen gömt någonstans i en brevsamling – men vilken/vilka? Det närmst liggande förslaget vore givetvis att söka i korrespondens mellan Stephens och Hyltén-Cavallius. En sådan lyser med sin frånvaro för den aktuella tiden, och skälet är enkelt: Hyltén-Cavallius hyrde in sig hos familjen Stephens 1841 och bodde där tills 1847. Att två personer, nära vänner och bosatta i samma lägenhet skulle skriva brev till varandra förefaller högst osannolikt.

En annan möjlighet skulle vara att följa upp ett spår som Bengt. R. Jonsson lagt ut i förbigående.⁴¹ Abraham Bohlin, förläggare till bl a första volymen av folkvisesamlingen och ägare av firma N.M. Lindh i Örebro. Jonsson citerar ur ett brev från Bohlin till Hyltén-Cavallius från september 1853 som ger en fingervisning om fortsättningen på *Sveriges historiska och politiska ballader*:

den af Dig och Stephens uppgjorde P.M., hvilken uttryckligen angifver de ”historiska och politiska visorna” såsom blott en inledning till det hela och gör de förut otryckta folkvisorerna till huvudsak. Jag har ingenting emot att *genast* börja tryckningen af fortsättningen; men jag vill då dels hafva fullständigt, eller i det närmaste fullständigt, Manuskript (hvilket väl skulle afsluta de ”historiska och polit.visorna), dels hafva någon bestämd utsigt att få

³⁸ Jonsson, s. 529.

³⁹ bind XXII s. 585

⁴⁰ *Dansk Biografisk Lexikon*, bind XVII, s. 397

⁴¹ Jonsson, s. 529

de egentliga *folkvisorna* utan alltför lång tidsutdrägt [...] Wi få sedan samrådas, huvuvida man bör utgifva din och Stephens *egentliga Vise-samling serskild* [...].⁴²

Balladsamlingen bör sättas i sitt möjliga sammanhang. Den period som är av intresse börjar på tidigt 1800-tal. Då utkommer den första samlingen folkvisor, utgivna i tre band av Arvid August Afzelius under åren 1814-1818. Medförfattare var Erik Gustaf Geijer, vars insats var betydelsefull nog men inskränkte sig i stort sett till det långa och lärda förordet och en utläggning av omkvädets roll och väsen.

Ungefär samtidigt, 1816, utkom en liten visvolym av P.D.A. Atterbom, *Normannaharpa*.

Bibliotekarien vid Kungliga Biblioteket, A.I. Arwidsson utgav under åren 1834-1842 *Svenska Fornsånger* i tre band. Det skall här erinras om att den hittills tidigaste datering som hittats i Stephens-samlingen är 1841.

Näste utgivare är Richard Dybeck, idag mest känd som textförfattare till den västmanländska vismelodi som blev Sveriges nationalsång. Dybeck utgav 1847-48 *Svenska Visor* I-II och *Svenska Folkmelodier* 1853-1856. *Runa*, en göticistiskt inspirerad tidskrift med folkloristiskt och antikvariskt material utkom med början 1842 och kom att bidra med en rad urklipp till Stephens' och Hyltén-Cavallius' samling.

Så kom Hyltén-Cavallius' och George Stephens' *Sveriges historiska och politiska visor* 1853, första och enda volymen i en planerad längre serie av svenska folkvisor.

Samma år, 1853, utkom första bandet av Svend Grundtvigs berömda *Danmarks gamle Folkeviser*.

Det skall sammanfattningsvis konstateras, att samlande och utgivning av folkvisor och folkloristik låg i tiden och att upphovsmännen dels kände varandra, dels lånade ur varandras samlingar och att det uppenbarligen fanns en marknad för denna typ av litteratur.

4.6. Vad skulle Stephens-samlingen användas till?

Det måste ha varit ett mycket stort och tidskrävande arbete att renskriva mer än ettusen ballader och visor, och frågan måste ställas igen: vad var syftet med samlingen?

Än en gång kan man konstatera att det inte finns, eller snarare: inte har hittats en enda skriven rad som uttryckligen nämner balladsamlingen eller arbetet med den, eller vad arbetet syftade till. Det är alltså fritt fram för hypoteser.

4.6.1 Hypotes I. George Stephens samlade.

Ett närmre studium av verkförteckningen i Erslews författarlexikon ger en bild av Stephens' vetenskapliga intresseutveckling. Man får intrycket att han var trogen gamla intresseområden, t ex arkeologi och språkforskning även när nya områden som folkloristik och runologi fängade hans intresse.

---

⁴² ibid. s. 529

Det skulle helt enkelt kunna vara så att han samlade för sitt intresses skull, på samma sätt som han samlade gamla kartor, gamla bruksföremål som strykjärn, medeltida kassaskrin etc. Men det finns en skillnad: samlandet av föremål var en sak - vid tillgång på kontanta medel köpte han. Med balladerna var det en helt annan sak: där krävdes eget, tidskrävande arbete att skriva av, klippa ur, klistra in. Hur intresserad Stephens än var och hur stor hans arbetskapacitet än var, är det svårt att föreställa sig att han för sitt höga nöjes skull handpräntade över tusen ballader och visor, bara för att låta dem ligga obrukade.

Så hypotesen att Stephens samlade för sitt nöjes skull är mindre sannolik.

4.6.2 Hypotes IIa. Stephens hade England i tankarna.

Som nämnts tidigare hade Stephens, med författarens bistånd och även direkta medverkan, översatt Tegnér's "Fritjofs saga" till engelska 1839 och även fått den publicerad i England. Senare samma år, i september, träffade han Hyltén-Cavallius för första gången och entusiasmerades av denne att börja tränga in i balladernas och folkvisornas värld. Redan i april 1840 fick han publicerat en översättning av åtta gamla svenska ballader i *The Foreign Quarterly Review*. Han hade alltså kontakter med såväl tidskrifter som förläggare i England – han var, visar det sig av Erslews verkförteckning, en mycket flitig skribent i engelska tidningar och tidskrifter, från sin utsiktspunkt i Sverige. Dessutom hade, enligt Erslew⁴³ Stephens' och Hyltén-Cavallius samling *Svenska Sagor och Äfventyr* översatts till engelska och publicerats 1853.

Man skulle då kunna resonera som följer. I England, liksom i flera andra stora europeiska länder, pågick insamlande och publicerande av folkvisor. Stephens var redan genom sin intresseinriktning på språkforskning, kompletterad med det nyväckta intresset för folkvisor och folksagor kunnig på området.

Kunde att hans avsikt med samlingen vara att ur den välja ett för Sverige och indirekt de nordiska länderna representativt urval folkvisor och översätta dem till engelska? Syftet kunde vara dubbelt: dels att visa upp den svenska/nordiska folkviseskatten, dels att göra delar av den tillgänglig för forskning och vetenskapligt utbyte. Stephens visste förmodligen redan att samma typer av ballader med likartat innehåll fanns i engelska och skotska versioner. Hans insats skulle då vara att bidra till forskningen genom att lyfta fram svenska/nordiska varianter av kända engelsk/skotska folkvisor.

Stephens hade med andra ord behövliga kontakter i England.

Hur trolig är nu denna hypotes? I likhet med andra hypoteser kring balladsamlingen vet vi inte. För att få vetskap skulle krävas ett orimligt sökande i arkiven hos förhoppningsvis fortfarande existerande engelska förlag och tidskrifter för att om möjligt finna något som styrker teorin.

Bilden av Stephens' översättarverksamhet är oklar. Åter kommer Erslew till nytta, men bara delvis.⁴⁴ I förteckningen över Stephens' verk, som sträcker sig fram till 1865, finns, med ett litet undantag (*The Morning Chronicle*, 28 januari, 1861 – översättning av *Hammarhämtningen*) inga andra översättningar av svenska/nordiska folkvisor till engelska än den samling som översattes 1840. Årtalet 1861 förtjänar att understrykas: det är åtta år efter det att

---

⁴³ Erslew s 269.

⁴⁴ *ibid.* s. 274

Sveriges historiska och politiska visor utkom, och det är vid en tidpunkt då Stephens är verksam som professor.

Hans ”nya” intresseområde, runologin, kom att uppta det mesta av hans tid som forskare. Dessutom har det sagts att hans litterära verksamhet i stort sett upphörde i och med flytten till Köpenhamn 1851 och att forskning och verksamheten vid universitetet upptog all hans tid⁴⁵.

Så, även om hypotesen inte kan avfärdas helt, är den mindre trolig – Stephens’ håg var vänd åt andra intresseområden än folkvisor.

4.6.3 Hypotes IIb. Stephens hade en utgåva av ballader landskapsvis i tankarna.

Denna hypotes bygger på innehållet i de kapslar som återfunnits i Stephens-samlingen. Så långt som vi hittills har gått igenom de olika kapslarna kan det konstateras att balladerna kommer från en lång rad landskap. I kapsel två, tre och fyra är de blandade, utan någon helst ordning eller system – man får intrycket kapslarnas innehåll kommit till av en ren slump.

Kapsel ett däremot innehåller enbart ballader från Småland och förefaller vara medvetet utsorterade. Omständigheterna kring tillkomsten av kapsel 1 har redogjorts för ovan (s. 21).

Det finns inga skriftliga belägg för att en utgåva landskapsvis av balladerna planerades. Möjligen tänkte sig Stephens en sammanställning i en volym av ett antal ballader, med varianter, från förekommande landskap.

I likhet med hypotes I kan inte heller denna helt avfärdas, även om det inte finns några skriftliga belägg för den.

4.6.4 Hypotes III. Balladsamlingen var avsedd att bli fortsättningen på *Svenska folkvisor*.

I Abraham Bolins brev till Hyltén-Cavallius, återgivet nedan ur Jonssons *Svensk Balladtradition* finns troligen det närmsta svar man kan komma på frågan om vad Stephens’ skulle använda samlingen till, eller kanske vad han använt den till.

den af Dig och Stephens uppgjorde P.M., hvilken uttryckligen angifver de ”historiska och politiska visorna” såsom blott en inledning till det hela och gör de förut otryckta folkvisorna till hufvudsak. [...] Wi få sedan samrådas, huvuvida man bör utgifva din och Stephens egentliga Vise-samling serskild.⁴⁶

Brevcitaten ovan skall kombineras med ett tidigare återgivet citat ur Bengt R. Jonssons avhandling:

Under signum Vs: 3-5 förvaras tryckmanuskriptet till Svenska folkvisor. Det var nämligen meningen att de historiska och politiska visorna blott skulle utgöra början till en mycket stor svensk visedition. Numreringen av visorna i ms är löpande, från den första bland de historiskt-politiska till den sista bland folkvisorna.⁴⁷

---

⁴⁵ Kabell, s.24

⁴⁶ Jonsson, s. 529

⁴⁷ Jonsson, *Svensk Balladtradition* s. 528

Alltså: tryckmanuskript till den utgivna första volymen av *Sveriges historiska och politiska visor*, ligger tillsammans med det färdiga = färdigt att trycka, manuskriptet till volym två, som aldrig utkom, i Vs 3: 1-2.

I Vs 3: 3-5 förvaras tryckmanuskriptet = det färdiga manuskriptet till planerade följande volymer, kallade Svenska folkvisor. Bohlins brev igen:

hvilken uttryckligen angifver de "historiska och politiska visorna" såsom blott en inledning till det hela och gör de förut otryckta folkvisorna till hufvudsak.

En i sammanhanget avgörande pusselbit, nämligen varifrån balladavskrifterna i Växjö härrör, fann jag vid ett besök på Statens Visarkiv. Det visade sig då, att numrering och namn på ett antal ballader och visor i Stephens-samlingen överensstämde med motsvarande nummer på balladerna i Vs 3:1-2, vilka finns som fotokopior där. Även dessa är handskrivna. Delar av ballad- och vissamlingen i Växjö är alltså identisk med innehållet i den opublicerade andra delen av *Sveriges historiska och politiska visor*!

Vad Stephens alltså verkar ha gjort är, att med början troligen 1841 ha satt igång att renskriva de ballader, visor, barnvisor, ramsor, sagor etc som främst Hylltén-Cavallius samlat in. När väl de två vännerna bestämt sin litterära inriktning i september 1843, accelererade arbetet med renskrivningen. Detta pågick parallellt med att Hylltén-Cavallius samlade nytt material och samtidigt med arbetet med utgivandet av *Svenska Sagor och Äfventyr*.

Som nämnts tidigare innehåller den senast funna kapseln, nummer fyra mestadels ballader men dessutom en stor mängd barnvisor och andliga visor. Vidare barnrim och -ramsor, sagor, några fabler och beskrivningar av danslekar. Två berättigade frågor är: varför finns detta material tillsammans med balladerna och vad skulle de användas till?

Svaret på den första frågan är kanske att Stephens renskrev allt som Hylltén-Cavallius kom över, både genom egna uppteckningar och som insänt material. Dessutom gjorde han under en tid själv uppteckningar. De båda forskarna refuserade inget utan tog med allt, för eventuellt framtid bruk.

Nästa fråga kräver ett litet längre svar. När de planerade sin utgivning – sneglade de möjligen på innehållet i tidigare utgåvor? I så fall kan Arwidssons *Svenska Fornsånger* i tre volymer, vars sista volym utkom 1842, ha stått som modell. På titelbladet står nämligen *Svenska Fornsånger*, med undertexten *En Samling af Kämpavisor Folk-Visor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger*. Mycket riktigt innehåller tredje volymen till stor del *Folk-Lekar och Dansar* – närmre bestämt innehåller volymen 534 sidor, av vilka 377 sidor är annat material än ballader.

Det finns en logik i Arwidssons uppläggning av sina *Svenska Fornsånger*. Volymerna börjar med kämpavisor, fortsätter med vad han kallade *romanser*, vilket kritikerna ville ersätta med *riddarvisor*. Därefter följde historiska, lyriska och skämtsamma sånger. Slutligen tar *Folk-Lekar och Dansar* vid. Kanske tänkte Hylltén-Cavallius och Stephens följa samma upplägg.

I Vs 3:3-5 finns det tryckmanuskript som skulle bli *Svenska folkvisor*, och Vs 4 utgjorde det osorterade material ur vilket innehållet i följande volymer av *Svenska folkvisor* skulle sällas

fram, sedan väl volym två utgivits. Det är inte otänkbart att man följde t ex Arwidssons upplägg och att volymerna därmed skulle innehålla t ex *andeliga Visor* och barnvisor. Det senare förefaller troligt med tanke på den mängd barnvisor och rim, ramsor och barnlekar som låg samlade på en plats i kapsel 4.

4.6.5 Hypotes IV Stephens-samlingen är både-och.

Med det avses att samlingen består av *både* Stephens' ursprungliga, privata samling *och* en kontinuerlig påbyggnad på den som skett sedan han flyttat till Köpenhamn- mängden danskt material från 1860-talet och framåt tyder på det. Detta må dock vara Stephens' eget verk men till detta fogades material långt efter hans död 1895 – det tidigare omnämnda färgtrycket, daterat Sala 1925 är ett ovanligt tydligt bevis för det. Slutsatsen blir, att samlingen är ett resultat både av Stephens och idag okända bidragsgivare.

4.7 Stephens och Grundtvig

Emellertid kom balladerna i Stephens-samlingen till användning och nu trycktes delar av innehållet. Dock inte i Sverige utan i Danmark.

Stephens tillträdde sin tjänst som lektor i engelska språket och litteraturen vid Köpenhamns universitet 1851 (blev professor 1855) och kom genast in i de akademiska kretsarna. Liksom i Sverige pågick arbetet med att rädda och uppteckna folksagor, visor m.m., och en av de drivande krafterna i det arbetet var Svend Grundtvig, son till den kände N.F.S. Grundtvig, grundläggaren av folkhögskoleverksamheten, till en början i Danmark. Mellan Svend Grundtvig och George Stephens uppstod en varm och livslång vänskap som tog sig olika uttryck - bl a lånade Stephens ut sitt folkvisematerial till Grundtvig. Detta använde denne sig rikligt av i sitt stora och över hela Europa berömda verk "Danmarks gamle Folkeviser" – band fyra innehåller delar av Stephens' material. Av en tillfällighet utkom första bandet nästan samtidigt med *Sveriges historiska och politiska visor*, alltså 1853. Att det är Stephens-samlingen som använts av Grundtvig framgår av de påskrifter som refererats tidigare, främst trykt. För säkerhets skull finns i DgF skrevet i ingressen till ett antal ballader *findes i Cavallius' og Stephens' haandskrevne samling* (t ex DgF band 4, s. 203)

Efter välförrättat värv återställde troligen Grundtvig balladsamlingen till Stephens. Då hade, som nämnts tidigare, Stephens sedan några år nästan helt ägnat sin forskarverksamhet åt runologi. En gissning är att balladsamlingen lades undan på en hylla någonstans och blev liggande där, tills den tillsammans med stora delar av Stephens' samlingar flyttades över till Sverige och till det av sonen inköpta Huseby. Därmed slöts ringen – balladsamlingen var tillbaka i det land där den skapats.

4.8 Svaren på frågorna

Sammanfattningsvis kan följande svar lämnas på de två huvudfrågorna: Kärnan i samlingen sammanställdes troligen under åren 1841-50. Samlingens innehåll är delar av det material som Stephens och Hyltén-Cavallius avsåg att använda för den fortsatta utgivningen av Svenska Folkvisor

Till detta kan fogas svar på ytterligare två frågor: *kärnsamlingen* är Stephens' privata, ur vilken de avskrifter gjorts som nu finns i Kb Vs 3:1-2 och som skulle användas till volym två av *Sveriges Historiska och politiska visor*. Vidare: samlingen har byggts på kontinuerligt- den är inte *en* ursprunglig utan resultatet av upprepade bidrag.

5. Slutdiskussion

Över tid har det som förmodligen från början var en samling tidig folkloristik tunnats ut genom en mängd bidrag som inte hör dit. Stephens-samlingen är ett virrvarr vad gäller ordning, struktur och innehåll och till det finns, som beskrivits, ett antal orsaker. Det är många händer som hanterat den växande samlingen, vars sista inslag är från 1925: Stephens själv, bibliotekarier och assistentpersonal. Samlingen har med stor sannolikhet inte kommit till vid ett tillfälle utan, som framgår av utredning på s. 14, har det skett successiva donationer från både Huseby och Hyltén-Cavallius' Sunnanvik. Några donationsbrev eller accessionsdokument som ger hållpunkter för innehåll och tidpunkter har inte återfunnits. Ordningen eller snarare oordningen har även bäring på innehållet i de olika kapslarna, med undantag för den första: det är en ren slump vad som råkat hamna i den ena eller den andra, och några slutsatser av innehållet i de olika kapslarna skall därför inte dras.

Vem som gjort vad av innehållet beror på vad man menar med ”gjort vad”. Att det är Stephens som står för huvuddelen av arbetet med sammanställandet verkar vara troligt. Detta förutsätter dock att hypotesen om tidsintervallet för sammanställningen håller, alltså 1841-1850, då Stephens fortfarande bodde i Stockholm. Därefter flyttade samlingen med honom till Köpenhamn, och när samlandet vuxit honom över huvudet, huset inte räckte till och sonen Joseph köpt Huseby, flyttades samlingen dit. Det är därifrån den sedan, antingen vid ett enstaka tillfälle eller bit för bit flyttat över till Växjö, och det dåvarande Lands- och Stiftsbiblioteket, beläget i Karolinerhuset vid domkyrkan. Om den ursprungliga samlingen därefter byggts på med senare material, när den väl landat på Karolinerhuset, går inte att fastställa – de två visor som skulle uppföras vid en frimurarloge i Sala 1925 och som finns i färgtryck, f.ö. det enda i samlingen, rör till begreppen. Likaså innehåller kapsel 3 en mängd gamla danska tryck, främst av andeliga visor och böner som rimligen bör ha lagts till samlingen under Stephens' tid i Danmark.

Det finns ingen enhetlighet vad gäller typen av dokument. Spridningen är stor, som nämnts vid ett flertal tillfällen och inte allt material är sådant som borde höra hemma i en blivande större utgåva under rubriken *Svenska Folkvisor*. Det verkar som om Stephens inte riktigt vetat var han skulle placera nyförvärv, eller så har han råkat lägga något sådant på fel ställe. Märkligast i hela samlingen är enligt min uppfattning en liten, omsorgsfullt nedpliad kommentar till ”Beowulf” som vittnar om osannolik forskarmöda men även stor lärdom. Den har inget med *Svenska Folkvisor* att göra men ingår i samlingen och förtjänar att omnämnas i sin egen rätt.

Om frågan *när* kärnan i samlingen ursprungligen sammanställdes kan anses hjälpligt utredd, gäller detsamma frågan om var ballader och visor kommer ifrån: är de som finns i Stephens samlingen är att betrakta som original eller avskrifter, och i så fall av vad? Numreringen på ett antal ballader i Stephens-samlingen har varit hjälp på vägen. Denna numrering stämmer överens med den som finns på innehållet i Vs 3:1-2, alltså det material som skulle bli volym två av *Sveriges Historiska och Politiska visor*. Vilket som är avskrift och vilket som är original är okänt och kanske inte av stor vikt – det viktiga är att de är identiska.

Än en gång kan bara beklagas, att den i uppsatsen ofta omtalade P.M. som Bengt R. Jonsson refererar till och som uppenbarligen innehåller Hyltén-Cavallius' planer, inte finns tillgänglig.⁴⁸ Med tanke på omfattningen av några typer av innehåll, förefaller det rimligt att

---

⁴⁸ ibid s. 529

någon volym skulle innehålla mycket material för barn. Någon skulle förmodligen som delinnehåll ha satiriska visor och smådikter och en tredje skulle ha andliga visor och böner, av vilka det finns en betydande mängd.

Stephens' samarbete med Grundtvig har sitt intresse av olika skäl. Att Stephens lånade ut det som idag är Vs 3:3-5 till Grundtvig är bekant, och likaså att mycket av det som ingick i DgF band IV hämtades från den svenska samlingen.⁴⁹ En anledning till det uppger Grundtvig var, *att der ingen Udsigt er til deres Udgivelse ad anden Vej*.⁵⁰ Det var nu inte helt korrekt – så sent som 1860 erbjöd sig Richard Bergström, själv upptecknare och insamlare av folkvisor och anställd vid KB,⁵¹ i ett brev till Hylltén-Cavallius att medverka vid en fortsatt utgivning av Svenska folkvisor. Därav blev dessvärre intet – Hylltén-Cavallius var på väg till Brasilien och var vid sin återkomst svårt sjuk. Därmed försvann den möjligheten.

Det har argumenterats i uppsatsen för att kärnan i Stephens' samling delvis är identisk med innehållet i Vs 3:1-2. I *Svensk Balladtradition* anger Bengt R. Jonsson att det var Vs 3:3-5 som i sin helhet lånades ut till Grundtvig.⁵² Detta finns det ingen orsak att betvivla. Men Jonsson hade vid tillfället inte tillgång till Stephens-samlingen i Växjö. Om därför hypotesen stämmer, att kärnan i samlingen i Växjö delvis är identisk med Vs 3:1-2, har Grundtvig haft tillgång även till denna. Detta bevisas av att, som visats tidigare, ett antal ballader i Stephens-samlingen har påskrifter, troligen med Grundtvigs hand, påskrifter som visar att balladerna använts i DgF band III och IV. Alltså har Grundtvig haft tillgång till hela Stephens' och Hylltén-Cavallius' underlag för den kommande folkviseeditionen.

I uppsatsen har genomgående talats om *Stephens-samlingen*. Det finns en mycket rimlig anledning till detta: samlingen som nu finns på Växjö Stadsbibliotek var sannolikt, med undantag för tillägg efter hans död, Stephens' privata samling.

---

⁴⁹ *ibid.* s. 530

⁵⁰ *Ibid.* s. 530 fotnot 97, citerad ur Grundtvig DgF IV h.4 1876, s.720

⁵¹ *ibid.* s. 530.

⁵² *ibid.* s. 529 fotnot 95.

Källor

Otryckta källor

Kungliga Biblioteket

Vs 3:1-2

Vs 3:3-5

Vs 4

Statens Visarkiv

Vs 3:1-2, kopia av samlingen i Kungliga Biblioteket

Vs 3:3-5, dito

Vs 4 dito

Växjö Stadsbiblioteks Stephens-samling

Kapsel 1-4

Växjö Universitetsbibliotek

Husebysamlingen, kapsel ”George Stephens”

Litteratur

Afzelius, Arvid August 1814-1818. *Svenska folk-visor från forntiden*. Stockholm

Arwidsson, Adolf Iwar 1834-42. *Svenska fornsånger*. Stockholm

Bringéus, Nils-Arvid 1966. *Gunnar Olof Hylltén-Cavallius som etnolog En studie kring Varend och Virdarne*. Stockholm

Danielsson, Eva 2001. “Om att samla förgäves” i *En brokig samling. En bok om samlingar och samlare. Svenskt Visarkiv 50 år. 1951-2001*. Falun.

Dictionary of National Biography. 1898. London

Dybeck, Richard 1842-1850, 1865-1876. *Runa*. Stockholm

Eriksson, Karin 2004. *Bland polskor, gånglåtar och valser. Hallands spelmansförbund och den halländska folkmusiken*. Göteborg

Erslew, Thomas Hansen 1868,. *Supplement til Almindeligt Forfatter-Lexicon*. Köbenhavn
Foreign Quarterly Review 1840. London

Grundtvig, Svend 1853-1976. *Danmarks gamle Folkeviser*. Köbenhavn

Hylltén-Cavallius 1929. *Ur mitt framfarna lif*. Stockholm.

Hylltén-Cavallius, Gunnar Olof-Stephens, George 1853. *Sveriges historiska och politiska Visor*. Örebro

Jansson, Sven-Bertil. 1999. *Den levande balladen*. Stockholm

Jonsson, Bengt R. 1967. *Svensk balladtradition I*. Stockholm.

Kabell, Inge 1996. Et portraet af George Stephens – professor i engelsk ved Köbenhavs Universitet ur *Magasin fra Det kongelige Bibliotek*. Köbenhavn

Larsson, Lars-Olof 1993. *Det fantastiska Huseby. En rundvandring i tid och rum*. Växjö

Olrik, Aksel 1902. *Stephens, Georg* i *Dansk biografisk Lexikon*. Köbenhavn.

Svenska Medeltidsballader. 1966. Natur och kulturs klassikerserie. Stockholm

Sveriges Medeltida Ballader 1983-2003. Stockholm

Svenska män och kvinnor, band 7 1954. Stockholm

Svenskt Biografiskt Lexikon 1917- . Stockholm

Wieselgren, Harald 1895. *I gamla dagar och i våra. Småskrifter*. Stockholm.

Korta tidningsartiklar ur följande tidningar enligt referens i texten

Illustrerte Tidende, Köpenhamn

Kronobergaren, Växjö

Intervjuer

Andersson, Sven, guide på Huseby

Daugård, Karin, f.d. bibliotekarie vid Växjö Stadsbibliotek

Magnusson, Sofie, föreståndare för Huseby bruk